

“УЙ-ЖОЙНИНГ ЯГОНА ҲАЁТИЙ ЦИКЛИ”:

ушбу тамойилнинг афзаллиги ва
қулайликлари ҳақида...

2

ХОДИМЛАР ФАОЛИЯТИНИ БАҲОЛАШ ВА РАҒБАТЛАНТИРИШ САМАРАДОРЛИКНИ ОШИРИШГА ХИЗМАТ ҚИЛАДИ

5

Birgalikda ijtimoiy davlat sari!

O'zbekiston Ovozi

Ijtimoiy-siyosiy gazeta

t.me/uzbekiston_ovozi_gazetasi

facebook.com/uzbekistonovozi

instagram.com/uzbekiston_ovozi

www.uzbovozi.uz

info@uzbovozi.uz

№5

2025-yil

5-fevral, chorshanba

1918-yil

21-iyundan chiqq boshlagan

ХАЛҚДАН ОЛИНГАН ТАКЛИФЛАР ҲАЁТИЙ ВА САМАРАЛИДИР

2

САҲИФАДА

ҚАРИНДОШЛАР НИКОҲИ ОРТИДА ТУРГАН АЧЧИҚ ҲАҚИҚАТЛАР...

ҚАРИНДОШНИНГ ЮЗИ ИССИҚ
БЎЛАДИ, ЙЎҚ ДЕЙИШ ҚИЙИН. ЛЕКИН
ФАРЗАНДЛАРИМИЗ, ЯҚИНЛАРИМИЗНИНГ
ТАҚДИРИ БИЛАН БОҒЛИҚ ҚАРОР
ҚАБУЛ ҚИЛАЁТГАНДА, УЛАРНИ ЧИҚИБ
КЕТОЛМАЙДИГАН ВАЗИЯТГА ТУШИРИБ
ҚЎЙИШДАН ЭҲТИЁТ БЎЛИШ ШАРТ.
ШУНДАЙ ҲОЛАТЛАР БОРКИ, ХАТОЛАРНИ
ТУЗАТИБ БЎЛМАЙДИ. ОҚИБАТДА
ЯХШИЛИК ҚИЛАМИЗ, ДЕЙМИЗ-У
ЁШЛАРНИ БИР УМРЛИК АЗОБГА ҚЎЯМИЗ.

4

САҲИФАДА

СЎЗИНГИЗ ҲАМ, СЎРОВИНГИЗ ҲАМ КУЧЛИ БЎЛСИН!

Кейинги пайтларда давлат идораларида очик-
ликка, жамоатчилик фикрига нисбатан қа-
рашлар, депутат мурожаати, сўровига муносабат
яхши томонга ўзгарди. Давлат идоралари халққа
хизмат қилишда давом этишига ишонч ва тизим
мустаҳамланди, халқ вакилларининг сўровига
эътибор масаласида кучли прогресс шаклланди.
Булар бежизга эмас, албатта. Чунки, ана шун-
дай шароитда демократик муҳит шаклланади,
ижобий мулоқот кайфияти юзага келади. Асли-
да, халқ билан мулоқот қилиш, мурожаатларга
ечим топишга қаратилган инсонпарвар сиёсат-
нинг бош маъноларидан бири ҳам одамларни
тушунишга имконият яратиш, реал ҳаёт билан
ҳамнафас бўлишдан иборатдир.

3

ГЕРМАНИЯ: ПАРЛАМЕНТ ВА САЙЛОВЛАР

БУНДЕСТАГ -
ГЕРМАНИЯ ФЕДЕРАТИВ
РЕСПУБЛИКАСИНING
МИЛЛИЙ ПАРЛАМЕНТИДИР.
РЕЙХСТАГ ЭСА
МАМЛАКАТ ПОЙТАХТИДА
ЖОЙЛАШГАН ИНШОТ
БЎЛИБ, ДЕПУТАТЛАРНИНГ
ТАКЛИФ ЭТИЛАЁТГАН
ҚОНУН ЛОЙИҲАЛАРИ
БЎЙИЧА МУЗОКАРАЛАР,
МУНОЗАРАЛАР ВА ОВОЗ
БЕРИШ ЖАРАЁНИ АЙНАН
ШУ ЕРДА ЎТКАЗИЛАДИ.

7

САҲИФАДА

МАРКАЗИЙ БАНК:

БАНК КАРТАЛАРИ
БИЛАН БОҒЛИҚ

ФИРИБГАРЛИКЛАРНИНГ
ОЛДИ ОЛИНМОҚДА

6

САҲИФАДА

ФРАКЦИЯ МУҲОКАМАСИ

“Депутат – бу халқ хизматчиси, барчага ўрнак бўладиган, сиёсий билими ва онги юксак, ўз Ватанини чин дилдан севадиган инсондир”.
Ҳа, давлат раҳбари таъкидлаганидек, депутат бу халқ хизматчиси. Халқ ким? Халқ давлат ҳокимиятининг бирдан-бир манбаидир.

Қачонки, оилада, маҳаллада тинчлик, осойишталик ва ҳаловат бўлса, ўша жамият ҳам, мамлакат ҳам ривожланади. Халқнинг иродаси, кучи эса унинг турмуш тарзи, орзу-мақсадларига эришиш йўлидаги интилишларида намоён бўлади. Бунинг учун халқ орасидан сайланган вакиллар ўзларига билдирилган ишончни юксак минбарларда туриб оқлаши, аҳоли манфаатларини ҳимоялаши лозим.

Хусусан, қонун ижодкорлиги жараёнида маҳаллий Кенгашлар ҳамда аҳоли иштирокини таъминлаш зарур. Қачонки таклифлар қуйидан олинса, шундагина улар ҳаётий, манфаатли ва самарали бўлади.

Бу ҳафтада бўлиб ўтган Ўзбекистон Халқ демократик партияси фракцияси йиғилишида қонун лойиҳалари ана шу нуқтаи назардан кўриб чиқилди. Қуйи палата мажлисида ҳам муҳокамалар айни руҳда давом этди.

ИСТЕЪМОЛЧИЛАРНИНГ ҲУҚУҚЛАРИ ОРТЯПТИМИ?

3 йил олдин, яъни, 2022 йилнинг январь ойида “Истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонунга қўшимча ва ўзгартиришлар киритиш билан боғлиқ қонун имзоланган эди. Унга кўра, ишлаб чиқарувчи (ижрочи, сотувчи) ҳақидаги, савдо ва хизмат кўрсатиш қоидалари тўғрисидаги маълумот истеъмолчига давлат тилида тақдим этилиши белгиланди. Мазкур маълумот қўшимча равишда бошқа тилларда ҳам тақдим этилиши мумкин экани қайд этилди.

Яна қатор қўшимча ва ўзгартиришлар борки, уларнинг барчаси истеъмолчилар

ҳуқуқлари ҳимоясини янада кучайтиришга қаратилгани билан аҳамиятлидир. Бироқ қонунчиликда янгиликларга эҳтиёж ҳосил бўлмоқда.

Кеча Олий Мажлис Қонунчилик палатасининг навбатдаги мажлисида истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилган янги қонун лойиҳаси иккинчи ўқишда модама-мода кўриб чиқилди.

Аввалроқ Ўзбекистон ХДП фракцияси йиғилишида муҳокама қилинган лойиҳага кўра, сотувчи истеъмолчига шартномада кўрсатилган муддатларда товарни топширмаган тақдирда, мажбуриятнинг бажарилмаган қисмига пеня тўлаши назарда тутилмоқда. Бунда пеня суммаси етказиб берилмаган товарлар баҳосидан ортиқ бўлмаслиги, пеняни тўлаш шартнома мажбуриятларини бузган сотувчи товарларни етказиб бериш муддатларини кечиктириб юбориш, тўлиқ етказиб бермаслик оқибатидаги зарарни қоплашдан озод этилмаслиги белгиланяпти.

Бундан ташқари, сотувчи товарларни истеъмолчига топширишнинг кечикиши истеъмолчининг айби билан содир бўлганлигини исботласа, пеня тўлашдан озод этилиши кўзда тутилмоқда.

Мунозаралар давомида қонун лойиҳасини иккинчи ўқишга тайёрлаш жараёнида масъул кўмита томонидан бир қатор йиғилишлар, семинарлар ўтказилгани, уларда депутатлар томонидан берилган барча таклифлар чуқур таҳлил қилингани қайд этилди. Асосли деб топилган таклифлар ҳужжат матнида акс эттирилиб, лойиҳа ҳар томонлама пишиқ-пухта ҳолатга келтирилгани ва маромига етказилгани таъкидланди. Бу борада фракция аъзолари ҳам ўз фикр-мулоҳазаларини билдирди.

ХАЛҚДАН ОЛИНГАН ТАКЛИФЛАР ҲАЁТИЙ ВА САМАРАЛИДИР

Жумладан, Анвархон Темиров анча ташаббуслар илгари сурилганига қарамасдан, амалдаги қонунларда сотувчилар томонидан жисмоний шахс бўлган истеъмолчиларга товарларни келишилган муддатларда етказиб бермаганлик учун жавобгарлик ҳали ҳам мавжуд эмаслигини таъкидлади.

Шунингдек, депутат Зухра Шодиева сўнгги пайтларда ижтимоий тармоқларда алдов ва фирибгарлик йўли билан фуқароларни “чув тушириш” ҳолатлари авж олганлигини, истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш борасида мутасадди ташкилотларнинг ҳаракатга келиши секин-асталик билан кетаётганини айтиб ўтди.

Депутатларнинг айтишича, таклиф этилаётган ҳужжат аҳолининг қонуний манфаатларини истеъмолчи сифатидаги ҳуқуқларини ҳимоялаш ва олди-сотди шартномасига мувофиқ сотувчи шартлашилган муддатда ёки муддатларда товарларни истеъмолчига топширмаслиги каби ҳолатларнинг олдини олишга хизмат қилади.

ИНСОН ОМИЛИ ҲИСОБГА ОЛИНМАГАН ИСЛОҲОТ ТЕЗДА БАРБОД БЎЛАДИ

Тадбиркорликни ривожлантириш бу мамлакатни, унда истиқомат қилувчи аҳолини ривожлантириш йўлидаги муҳим омиллардан саналади. Шундан келиб чиқиб, Ўзбекистонда соҳада изчил ислохотлар олиб бориляпти, қонуний ҳуқуқлар мустаҳкамланмоқда. Бўлиб ўтган палата мажлисида ҳам солиқ ва тадбиркорлик соҳасидаги ҳуқуқий муносабатларни такомиллаштиришга қаратилган қонун лойиҳаси биринчи ўқишда кўриб чиқилди.

Қайд этилдики, тадбиркорлик соҳасидаги ислохотлар аҳоли манфаатларига хизмат қилади. Чунки бу орқали янги иш ўрни яратилади, одамларнинг даромади ошади. Бу эса жамият тараққиётига ҳисса қўшади. Бироқ солиқ соҳасидаги ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, солиқ маъмуриятчилигидаги камчиликлар бюджет даромадлари барқарорлигини таъминлашга, рақобат муҳитини ривожлантиришга салбий таъсир кўрсатмоқда. Натижада қонунчиликка қўшимчалар киритишга эҳтиёж туғилмоқда.

Шундан келиб чиқиб, янги қонун лойиҳаси билан солиқ соҳасидаги ҳуқуқбузарликлар учун жавобгарликни кучайтириш, солиқлар ёки йиғимларни тўлашдан бўйин товлаганлик учун жавобгарликни мустаҳкамлашга қаратилган ҳуқуқий нормалар акс эттирилмоқда. Депутатлар судга қадар ва суд муҳокамаси давомида етказилган зарар тўлиқ қопланган тақдирда жавобгарликдан озод қилишга доир қўшимчани маъқуллади. Бундан ташқари, ваколатли органларнинг терговга қадар текширув ҳаракатларини амалга ошириш ҳамда маъмурий ҳуқуқбузарликларни кўриб чиқиш билан боғлиқ ваколатларини аниқлаштиришни назарда тутувчи меъёр ҳам ўринли экани таъкидланди.

Ўзбекистон ХДП фракцияси йиғилишида депутатлар асосий масала солиқлар олиш ёки ошириш эмаслигини таъкидлади. Хусусан, Имомназар Турсунов бу ерда ҳар бир тадбиркорнинг иқтисодий эркинлигини таъминлаш орқали уларнинг қонуний фаложиятига кенг имкониятлар яратиб бериш механизмларини кучайтиришга кўпроқ урғу бериш кераклигини таъкидлади. Зеро, “инсон омили ҳисобга олинмаган ислохот тезда барбод бўлади”, — деди Имомназар Турсунов ўз сўзи якунида.

Муҳокамалар ва фикр-мулоҳазалардан сўнг лойиҳа концептуал жиҳатдан маъқулланди.

Фракция йиғилишида, шунингдек, Қишлоқ хўжалиги вазирлиги ҳузуридаги Ўсимликлар карантини ва ҳимояси агентлиги директори И.Эргашевнинг “Мева-сабзавот маҳсулотларини экспортга йўналтириш, кимёвий воситаларни (пестицидларни) рўйхатга олиш ва савдосини тартибга солиш ҳамда зарарли ҳашаротларга қарши курашиш борасида амалга оширилаётган ишлар тўғрисида”ги ахборотини эшитиш ҳақидаги масала ҳам кўриб чиқилди.

Депутатлар эшитувнинг зарурати ҳақида фикр билдирар экан, унда кўриладиган масалаларга эътибор қаратди. Жумладан, озик-овқат хавфсизлигини таъминлаш, аҳоли саломатлигини ҳимоялашда муҳим аҳамият касб этиши таъкидланди.

Зилола УБАЙДУЛЛАЕВА,
“Ўзбекистон овози” муҳбири.

“УЙ-ЖОЙНИНГ ЯГОНА ҲАЁТИЙ ЦИКЛИ”:

ушбу тамойилнинг афзаллиги ва қулайликлари ҳақида...

Биламизки, уй-жой инсоннинг энг муҳим эҳтиёжлари қаторида юқори ўринларда туради. Уй нафақат бир кишининг, балки бутун оиланинг хотиржамлиги, болаларнинг униб-ўсиши учун қулай шароит дегани.

Уйимиз бўлсагина рўзгоримиз бут, қўнглимиз хотиржам бўлади. Инсон мўъжазгина бошпана соҳиби бўлса ҳам ҳаётдан рози яшайди. Одам ўз уйдан ташқарида ҳаловат топмайди. Демак, фуқароларнинг уй-жойга бўлган эҳтиёжини ҳал қилиш кечиктириб бўлмайдиган масала.

Эндиликда Ўзбекистонда уй-жой қурилишида «Ягона ҳаётий цикл» тамойили жорий этилмоқда. Унга кўра, 1 июлдан бошлаб қурувчилар улушдорлар маблағини фақат нотариал тасдиқланган шартномалар орқали жалб қилиши мумкин. Қурилиш ишларининг камида 30 фоизи девелоперларнинг ўз маблағи ҳисобидан амалга оширилиши керак.

2025 йил 27 январь куни Президентимизнинг “Уй-жой қурилиши соҳасини янада ривожлантириш, турар ва нотурар кўчмас мулкларни улуш киритиш асосида қуриш жараёнини тартибга солиш механизмларини такомиллаштириш тўғрисида”ги Фармони имзоланди.

Тахлилларга кўра, қурилишда улушли иштирок этишдан келиб чиққан низолар сони йилдан-йилга ошиб бормоқда. Хусусан, 2024 йил судларда 271 та бундай ишлар кўриб чиқилган. 2024 йилда Рақобатни ривожлантириш қўмитасига 1,7 мингга яқин шикоят келиб тушган ва 2023 йилга нисбатан 130 фоизга ошган. 1,3 минг одамга уй-жой қурилиши кечиккани юзасидан 16 млрд сўм пеня ўндириб берилган.

15,5 минг хонадонли 226 та кўп квартирали уйлар ноқонуний қурилиб, сотувга қўйилган. Масалан, Навоий шаҳрида қурилатган кўп қаватли уйдаги 148 та хонадон ва 14 та савдо дўконни

425 кишига, яъни, ҳар бири 2–3 одамга сотилган. Қиبراёдаги “Лимонария” ҳудудида қишлоқ хўжалиги ерига 190 та коттеж ноқонуний қурилиб, одамларга сотилган. Улушли иштирок этиш учун пул киритган фуқаролар шу каби ҳолатлар сабаб ҳам уйсиз, ҳам пулсиз қолгани қўп кузатилди.

Ана шундай нохуш ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида бир қатор янги тартиб жорий этилмоқда.

Жумладан, 2025 йил 1 июлдан бошлаб қурилишга маблағ жалб қилишнинг янги механизми – “эскроу” ҳисобварағида депонентлаш тизимини жорий этиш таклиф этилмоқда.

Маълумот ўрнида айтиш керакки, бу тизим илк бор 1970 йилларда АҚШда жорий қилинган. Кейинчалик Австрия, Италия, БАА, Чехия, Латвия каби давлатларда, 2019 йил 1 июлдан эса Россия Федерациясида ҳам тўлиқ жорий этилган.

Шунингдек, фармонга мувофиқ, жорий йил 1 июлдан қуйидагилар амалга оширилади:

- объектларни қуриш қурилиш-пудрат ташкилотлари, девелоперлар ва буюртмачилар томонидан улушдорларнинг пул маблағларини қурилишга улуш киритиш асосида жалб қилиш фақат нотариал тасдиқланган ва кадастр органларида давлат рўйхатидан ўтказилган объект қурилишида улуш киритиш асосида иштирок этиш шартномаси бўйича амалга оширилади;
- улушли шартнома бўйича маблағлар улушдор томонидан ваколатли тижорат банкида қурувчи, улушдор ва тегишли тижорат банки ўртасида тузиладиган шартнома асосида очилган

“эскроу” ҳисобварағига уларнинг ҳисобини юритиш учун жойлаштирилади ва депонентланади;

- улушдорларнинг учинчи шахслар олдидаги мажбуриятлари ва қурувчининг мажбуриятлари юзасидан “эскроу” ҳисобварағи бўйича операцияларни тўхтатиб туриш, маблағларни хатлаш ёки ҳисобдан чиқаришга йўл қўйилмайди;
- биринчи босқичда қурувчи томонидан объектни қуриш ишлари умумий ҳажмининг камида 30 фоизи ўз маблағлари ҳисобидан амалга оширилгандан сўнг тижорат банки томонидан қурувчига мақсадли кредит ажратиш тизими йўлга қўйилади.

Ҳўш, “Эскроу” тизимининг асосий шартлари қандай? Бундан ташқари, ушбу фармон асосида қурилишга улушдорларнинг маблағларини жалб қилиш жорий йил 1 июлдан 31 декабрда “эскроу” ҳисобварақлари орқали ҳамда ҳозирда амалда бўлган улушли иштирок этиш тартибида тўғридан тўғри жалб қилиш механизми бўйича параллел равишда тарафларнинг танловига кўра, шунингдек, маблағларни жалб қилиш 2026 йил 1 январдан фақат “эскроу” ҳисобварақлари орқали амалга оширилади.

Фойдаланишга топширилмаган объектга қурувчи улушдорларнинг маблағларини фақат нотариал тасдиқланган ва кадастрда давлат рўйхатидан ўтказилган улушли шартнома бўйича жалб қилади. Улушли шартнома бўйича талаб қилиш ҳуқуқлари бошқа шахсга ўтказишга (сотишга), улушдорнинг мероси таркибига киритишга ва гаров предмети сифатида қабул қилишга йўл қўйилади.

Улушли шартнома бўйича маблағлар ваколатли тижорат банкида очилган “эскроу” ҳисобварағига уларнинг ҳисобини юритиш учун жойлаштирилади ва депонентланади. Улушдор ва қурувчининг учинчи шахслар ол-

дидаги мажбуриятлари юзасидан “эскроу”даги маблағларни хатлаш ёки ҳисобдан чиқаришга йўл қўйилмайди.

Объектни қуриш ишларини молиялаштириш қурувчининг ўз маблағлари (биринчи босқичда 30%) ва банклар томонидан лойиҳавий молиялаштириш механизми орқали амалга оширилади. Қурувчиларга ажратиладиган кредитларнинг фоиз ставкаси “эскроу”даги маблағлар ҳажмидан келиб чиқиб, белгиланади ва “эскроу”да маблағлар кўпайиши натижасида кредит фоиз ставкаси пасайиб боради.

Қурилган объект фойдаланишга топширилгандан сўнг “эскроу”даги маблағлар банк томонидан қурувчининг қурилиш учун ажратилган кредитини сўндириш учун ва қолган қисми қурувчига ўтказиб берилади. Қурувчи уйлари далолатномага асосан улушдорларга топширади ва улушдорнинг уйга бўлган мулк ҳуқуқи давлат рўйхатидан ўтказилади. Қурилиши ўз вақтида тугалланмаган тақдирда ҳар бир кечиккан кун учун жарималар жорий қилинади ва шартнома юзасидан муддатлар фақат улушдорнинг розилигини олган ҳолда узайтирилади. Объектни фойдаланишга топшириш муддати олти ойдан ошса, улушдор шартномани бир томонлама бекор қилиб, “эскроу”даги маблағларини олиб кетиши мумкин. Мазкур тартибга жавоб бермайдиган бошқа шартномаларни тузиш орқали фойдаланишга топширилмаган объект

қурилишга улушдорларнинг пулини жалб қилиш тақиқланмоқда.

Албатта, “эскроу” тизими – давр талаби. Бу уй-жой харидорларини ҳимоя қилишда муҳим аҳамиятга эга. 2025 йил 1 июлдан 2025 йил 31 декабрга қадар амалдаги тизим билан “эскроу” тизими параллел равишда, тарафларнинг танловига кўра, 2026 йил 1 январдан бошлаб фақат “эскроу” ҳисобварақлари орқали амалга оширилади.

Бир сўз билан айтганда, эндиликда фуқароларнинг уй-жой билан боғлиқ ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари бузилиши ҳолатлари кескин камаяди. Қурилиш бозоридан “фирром” ва майда қурувчилар қиқиб кетиб, фақат йирик ва салоҳиятли қурувчилар қолади, улушли уй-жой қурилиши бозори “соя”дан чиқарилади. Улушдорларнинг маблағларини мақсадсиз ишлатиш натижасида қурувчининг оғир молиявий аҳволга тушишига йўл қўйилмайди. Банк қурилиш ишларининг ҳар бир босқичини текшириб, кейинги босқичга пул ажратади, бу эса ўз баъбатиди, муаммоли объектларнинг кескин камайишига хизмат қилади. Янги тартиб орқали улушли шартнома бўйича талаб қилиш ҳуқуқи актив сифатида тан олинади ва унинг кадастр органларида расмий ҳисоби юритилади.

Шокиржон АҲМЕДОВ,
Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутати,
ЎзХДП фракцияси аъзоси

СЎЗИНГИЗ ҲАМ, СЎРОВИНГИЗ ҲАМ КУЧЛИ БЎЛСИН!

Кейинги пайтларда давлат идораларида очиқликка, жамоатчилик фикрига нисбатан қарашлар, депутат мурожаати, сўровига муносабат яхши томонга ўзгарди. Давлат идоралари халққа хизмат қилишда давом этишига ишонч ва тизим мустаҳамланди, халқ вакилларининг сўровига эътибор масаласида кучли прогресс шаклланди. Булар бежизга эмас, албатта. Чунки, ана шундай шароитда демократик муҳит шаклланади, ижобий мулоқот кайфияти юзага келади. Аслида, халқ билан мулоқот қилиш, мурожаатларга ечим топишга қаратилган инсонпарвар сиёсатнинг бош маъноларидан бири ҳам одамларни тушунишга имконият яратиш, реал ҳаёт билан ҳамнафас бўлишдан иборатдир.

Қонунчиликка кўра, депутат давлат органлари, хўжалик бошқаруви органларининг мансабдор шахсларига сайловчиларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини таъминлаш билан боғлиқ масалалар юзасидан асослантирилган тушунтириш бериш ёки нуқтаи назарини баён этиш талаби билан сўров юборишга ҳақли. Депутат сўровига жавоб 10 кундан кечиктирмай ёзма равишда берилиши ва у кимнинг номига юборилган бўлса, ўша мансабдор шахс ёки унинг вазифаларини вақтинча бажараётган шахс томонидан имзолалиши шарт.

Демакки, давлат идоралари раҳбарлари депутат юборган сўровга белгиланган муддатда жавоб йўллашга қонун олдида ҳам мажбурдир. Чунки, ҳар бир сўров ортида кўп ҳолларда инсон тақдири ёки бўлмаса ҳудуддаги юзлаб, минглаб инсонларни қийнаётган муаммо туради. Шунинг учун муаммоларга, мурожаатларга ва депутатлик сўровига бармоқ орасидан қарашга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ.

Келинг, гапни узокни чўзмасдан, депутат сўрови бўйича ўтган йилдаги таҳлилларга эътибор берамиз.

ПАРЛАМЕНТ ВА ҲУКУМАТ ЎРТАСИДАГИ МУНОСАБАТ

Анвархон ТЕМИРОВ,
Олий Мажлис Қонунчилик палатасидаги ЎзХДП фракцияси аъзоси:

– Маълумки, депутатга берилган ваколатлар орасида депутатлик сўрови алоҳида аҳамиятга эга. Негакки, унда кўтарилаётган ҳар бир масала ортида, энг аввало, инсон тақдири, кўпчиликнинг манфаатлари туради.

Хўш, сайловчи депутатга қачон мурожаат қилади? Қачонки, фуқарони қайсидир масала ўйлантирса, қачонки бирор ҳудудда аҳоли қайсидир муаммо ечимини ҳал этишда қийинчиликка учраётган бўлса, қайсидир ташкилот одамларнинг арз-додига қулоқ тутмаётганида сайловчилар ўзлари сайлаган депутат эшигини тақиллатади ёки унга сим қоқади. Баъзи масалалар йўл-йўлакай ҳал этилса, айримлар юқори ташкилотлар аралашуви ва давлат дастурлари билан боғланади. Бунда албатта депутатнинг ваколати, мақоми иш беради, кўмаги зарур бўлади. Ҳар бир мурожаатчи депутатга умид билан юзланади, айримларининг эса сўнгги чораси ҳам шу бўлади.

Демак, депутатлик ваколати доирасида ҳар бир масалага жиддий қарашимиз керак. Албатта, бу ишларнинг бошида одамларга самимий ҳурмат, халққа хизмат қилишдек катта саодат турибди.

Фаолиятимиз ҳақида тўхталадиган бўлсак, ўтган йили фракциямиз таклифига кўра, сайловчиларни ўйлантириб келаётган муаммоларни ҳал этиш мақсадида давлат ва хўжалик бошқаруви органларининг мансабдор шахсларига жами 2 та «парламент сўрови» юборилди.

Депутатларимиз томонидан сайловчилар ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини таъминлаш, аҳоли мурожаатлари

ҳамда жойлардаги учрашувларда кўтарилган масалалар, сайлов округларидаги ўрганишларда аниқланган муаммоларни ҳал этиш бўйича асослантирилган тушунтириш бериш ёки нуқтаи назарини баён қилиш талаби билан мансабдор шахсларга жами 49 та депутатлик сўрови юборилди. Ҳаммасида муносабат ҳар хил, ижобий натижалар ҳам бўлди.

Фаолиятим мисолида айтадиган бўлсам, Соғлиқни сақлаш вазирига муҳим бир масалада депутатлик сўрови жўнатганман. Косонсой туман тиббиёт бирлашмасига қарашли кўп тармоқли марказий поликлиниканинг туман марказида қўшимча 2-биноси мавжуд эди. У болалар поликлиникаси сифатида 20723 нафар болаларга тиббий хизмат кўрсатиб келмоқда. Бино 1978 йилда қурилган ҳамда кўп йиллар эътибордан четда қолганлиги сабабли бионинг ҳолати анча носоз ҳолатга келиб қолганди.

Ушбу бионинг подвал қисми, муфел печлари, эшик ва ромлари эскиргани, шунингдек, бино ичидан чиқиндиларни олиб чиқиб кетиш ҳамда қишда кўмир ёқилғиси олиб кириш учун йўл мавжуд эмаслиги сайловчиларнинг эътирозига сабаб бўлаётганди.

Шунингдек, поликлиниканинг моддий-техник базаси ўрганилганда янги мебеллар, тиббий жиҳозларга эҳтиёжлар борлиги маълум бўлди. Ушбу эҳтиёжларни ҳисобга олиб мутасадди вазирликка депутатлик сўрови жўнатдим.

Қонунда кўрсатилган тартибда вазирликдан жавоб олганмиз ва яқин кунларда масала ҳал бўлиш арафасида. Бу назоратимизда турибди.

Халқнинг, мамлакатнинг равнақи раҳбарларнинг қонун-қоидаларга муносабати, дунёқарашиди даражаси билан чамбарчас боғлиқ.

Парламент ва ҳукумат ўртасидаги муносабатнинг шу тартибда мустаҳкамланишидан одамларимизга фойда. Чунки ҳар бир депутат сўрови ортида халқ манфаати ётади.

Сайловчиларимиз билан учрашувларда юзага чиққан муаммолардан келиб чиқиб, яна 3 та депутатлик сўрови юбориш режамда турибди. Ҳозир шунга алоқадор масалаларни ўрганишман, муаммоларни жойига чиқиб кўряпман. Яқин кунларда тегишли мутасадди вазирликларга депутатлик сўрови билан яна мурожаат қиламан.

Баҳодирхон КАМОЛОВ,
ЎзХДП Марказий Кенгаши масъул ходими:

– Албатта, депутатларга берилган ушбу қонуний ваколатлар натижасида жойларда кўплаб масалалар самарали ҳал бўлмоқда. Айниқса, депутатлик сўрови институти анча жонланиб қолганини кўриш мумкин.

Сайловчи маълум бир масалада депутатга мурожаат қилади. Тўғри, мурожаатларни ҳал этишга келганда, депутатларга ҳам осон тутмаслик керак. Айниқса, маҳаллий Кенгаш депутатларига. Улар ҳар куни фуқароларни қабул қилади, депутатларга осон бўлмаган шароитда муаммоларга мутасаддилар билан биргаликда

“ДЕПУТАТ СЎРОВИ – ХАЛҚ СЎРОВИ”

ечим топишга интилади.

Ўтган йилда халқ депутатлари маҳаллий Кенгашлардаги депутатлар томонидан ҳудудлардаги мавжуд муаммоларни ҳал этишга қаратилган 2833 та депутатлик сўровлари юборилган. Шундан 2042 таси ижобий ҳал этилди. Бундан ташқари, 526 маратоба жойлардаги ҳудудий раҳбарлар ва мансабдор шахсларнинг ҳисоботлари ва ахборотлари эшитилди.

Жойларда бирламчи тиббий хизмат сифатининг пастлиги аҳолининг ҳақли эътирозига сабаб бўлмоқда. Соҳа бўйича қабул қилинган ҳужжатларнинг жойларда етарлича ижро қилинмаётгани асосий муаммолардан бири бўлиб, бу ҳолатдан биринчи навбатда, партиямиз электорати азият чекмоқда. Шунинг учун малакали тиббий хизмат кўрсатиш масалаларида депутатлик назоратини кучайтириш керак.

Шунингдек, ёшларни ишга жойлаштириш, қишлоқ аҳолисини ичимлик суви, зарур дори воситалари билан таъминлаш ишлари таҳлилий ўрганилиб, муаммолар юзасидан тегишли ташкилотларга депутатлик сўровлари тайёрланмоқда. Албатта, натижадорлик ҳам қатъий назоратга олинмоқда.

яхши билади. Шу боис эл ичига киради, сайловчилар билан учрашади, уларни тинглайди, муаммоларга масъуллар эътиборини қаратади. Депутат ўзига сайловчилардан тушган мурожаатларни қонунчиликда белгиланган тартибда кўриб чиқади, уларни ҳал этиш чораларини кўради.

Халқ вакили одамларнинг мурожаатларига асосланиб, уларда кўтарилган масалалар бўйича тегишли органларга сўров билан чиқади. Депутатнинг ана шу биргина хати билан узоқ вақт давомида ечимини кутаётган масалаларга мутасаддилар ва ниҳоят эътибор қаратишади. Давлатимиз раҳбари айтган оддий одамларни рози қилиш, инсон қадрини устунлиги тушунчалари ана шу қўйи бўғин раҳбарияти, мутасаддилари кўпроқ аҳамият қиладиган масалалар.

Ўтган йилнинг декабрь ойида халқ депутатлари вилоят Кенгашидаги ЎзХДП депутатлари давлат идоралари раҳбарларига 20 та депутатлик сўрови жўнатди. Уларнинг 9 таси ижобий ҳал этилди.

Албатта, масъулиятни ҳис қиладиган, мажбуриятини унутмаётган депутатларимиз жуда кўп. Улар ўзларига берилган ваколатлардан самарали фойдаланяпти. Аммо депутатлик сўровига беписанд қараётган давлат ташкилотлари, идоралари вакиллари ҳам борлигига кўз юмиб бўлмайди.

“НЕГАТИВ” ЭМАС, БАЛКИ ҲАҚИҚАТ

Ушбу мақолани тайёрлаш жараёнида кўпгина депутатлар, партия фаоллари билан боғландик. Сўровга масъулларнинг муносабати билан кизикдик. Мутасаддилар қамдан-қам ҳолатда депутат ёки унинг қонуний талабларини эътиборсиз қолдиради. Бироқ депутатлик сўровлари сон ва сифат жиҳатдан кўп эмас.

Аввало депутат ўзини ҳурмат қилиши лозим. Яна ҳам аниқроқ айтадиган бўлсак, халқ вакили ўз ваколатларини яхши билибгина қолмай, улардан тўғри, ўз ўрнида ва виждонан фойдалана олиши зарур. Чунки ўзини ҳурмат қилган депутат зиммасидаги масъулиятни ва одамлар олдидаги бурчини яхши билади. Айнан шулар асосида ҳаракат қилиш орқали ҳеч кимнинг ёнида “юзи қора” ҳам бўлмайди, тили ҳам қисилмайди. Сўзингиз ҳам, сўровингиз ҳам кучли бўлсин, ҳурматли депутатлар

Яна бир масала эса депутат сўровига жавоб бермаслик билан боғлиқдир. Депутат сўровига белгиланган муддатларда ёзма равишда жавоб берилиши ва у кимнинг номига юборилган бўлса, ўша мансабдор шахс ёки унинг вазифаларини вақтинча бажараётган шахс томонидан имзоланиши шартлиги қонунчиликда белгиланган. Депутат сўровининг жавобини кечиктираётган ёки жавоб бериш билангина чекланиб, сиёсий

масалага бефарқ қараётган ташкилотлар ҳам йўқ эмас.

Унутмаслик керакки, депутат ёки сенатор сўровига белгиланган вақтида жавоб бермаганлик учун Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 193-моддаси билан жавобгарлик белгиланган. Унга кўра, давлат органларининг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг, мулкчилик шаклидан қатъи назар корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг мансабдор шахслари томонидан парламент сўровини, депутат, сенатор сўровини кўриб чиқмасдан қолдириш ёки уларни кўриб чиқиш муддатларини узрли сабабларсиз бузиш ёхуд улар юзасидан била туриб нотўғри маълумотларни қасддан тақдим этиш – мансабдор шахсларга БҲМнинг 3 бараваридан 7 бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Сайловчи мурожаати депутатлик сўрови юборишга муҳтож бўлса, депутат бунга бефарқ қарамаслиги керак. Депутатлик сўрови қайсидир мансабдорнинг иш столида назоратга олинмасдан ҳам қолиб кетиши мумкин эмас. Зотан, давлатимиз раҳбарининг бир талаби бор: «депутат сўрови халқ сўрови сифатида кўрилиши шарт», «депутатга беписандлик — халққа беписандлик».

Мақоламизда давлат идоралари ва ташкилотларига жўнатилган депутатлик сўровлари ҳақида кўп маълумот бермоқчи эдик. Сўровга жавоб бермаган мутасаддиларга қандай жариималар қўллангани ҳақида ҳам мисоллар келтириш ниятида бўлдик. Аммо уларни бир саҳфага сиғдириш қийин. Шунинг учун бу ҳақида кейинги сонларимизда батафсил тўхталишни жоиз топдик.

Газетамиз саҳифаларини кузатиб боринг, бу ҳақида тўлиқ маълумотларни албатта, тақдим қиламиз.

Ҳурматли депутатлар, давлат ташкилотлари раҳбарлари тез кунларда сизнинг эшигингизни айнан депутатлик сўрови масаласида тақиллатамиз...

Лазиза ШЕРОВА,
“Ўзбекистон овози” муҳбири.

ДОЛЗАРБ МАВЗУ

ҚАРИНДОШНИНГ ЮЗИ ИССИҚ БЎЛАДИ, ЙЎҚ ДЕЙИШ ҚИЙИН. ЛЕКИН ФАРЗАНДЛАРИМИЗ, ЯҚИНЛАРИМИЗНИНГ ТАҚДИРИ БИЛАН БОҒЛИҚ ҚАРОР ҚАБУЛ ҚИЛАЁТГАНДА, УЛАРНИ ЧИҚИБ КЕТОЛМАЙДИГАН ВАЗИЯТГА ТУШИРИБ ҚЎЙИШДАН ЭХТИЁТ БЎЛИШ ШАРТ. ШУНДАЙ ҲОЛАТЛАР БОРКИ, ХАТОЛАРНИ ТУЗАТИБ БЎЛМАЙДИ. ОҚИБАТДА ЯХШИЛИК ҚИЛАМИЗ, ДЕЙМИЗ-У ЁШЛАРНИ БИР УМРЛИК АЗОБГА ҚЎЯМИЗ.

ҚАРИНДОШЛАР НИКОҲИ ОРТИДА ТУРГАН АЧЧИҚ ҲАҚИҚАТЛАР...

Инсон ҳаёти давомида қабул қиладиган нотўғри қарорларнинг айримлари учун нафақат ўзи, балки авлодлари ҳам тоvon тўлашига тўғри келиши мумкин. Яқин қариндошлар ўртасидаги никоҳнинг салбий оқибатлари ҳақида қанча кўп гапирилмасин, қамайгани йўқ. Бундай никоҳ қай даражада хавфли?

Ушбу саволга жавоб излаш мақсадида ҳаммамизга таниш, бугунги кундаги оғриқли мавзу – яқин қариндошлар ўртасидаги никоҳнинг салбий оқибатлари ҳақида гаплашамиз.

Хўш, кимлар яқин қариндошлар ҳисобланади ўзи?

Никоҳ қуриш инсоният наслини давом эттирибгина қолмай, шаъни ва улуғлигини таъминловчи, қолаверса, жамиятнинг бир маромда бўлиши учун асосий восита ҳисобланади. Никоҳ қуришни пухта ўйлаб қўриб, унга жиддий ёндашиш керак. Зеро, оила мустаҳкамлиги бу жамият мустаҳкамлигини сақлаб қолувчи восита ҳисобланади.

Оила кодексининг 57-моддасига мувофиқ,

қариндошликнинг икки кўриниши, яъни, тўғри ва ён шажара бўйича қариндошлик мавжуд. Қариндош дейилганда бир умумий учинчи шахсдан (аждоддан) келиб чиққан шахслар қариндошлар ҳисобланади.

Икки шахс ўртасидаги тўғри шажара бўйича қариндошликнинг ақлиниги қариндошлик даражаси, яъни, туғилиш сони билан белгиланади. Болалар ота-онасига нисбатан тўғри шажарадаги биринчи, неваара бобосига, бувисига нисбатан — иккинчи, эвара катта бобосига, катта бувисига нисбатан — учинчи даражадаги қариндош ҳисобланади.

Ака-ука, опа-сингил, уларнинг болалари, ота-онанинг ака-ука ва опа-сингиллари ҳамда уларнинг болалари, бобо ва бувиларнинг ака-ука ҳамда опа-сингиллари ва уларнинг болалари ва шунга ўхшашлар ён шажара бўйича қариндошлар ҳисобланади ва ҳоказо.

Зеро, ҳозирги замон генетикаси ютуғи ва хулосаларига кўра, бундай никоҳ номақбулдир. Тўғри шажара бўйича қариндошлар ён шажара бўйича қариндошларга нисбатан

яқинроқдир. Туғишган ака-ука ва опа-сингил қариндошликнинг иккинчи даражасида, тоға ва амаки, амма ва хола ўз жиянлари билан қариндошликнинг — учинчи, тоғавачча, амакивачча, аммавачча ва холаваччалар эса — тўртинчи даражасида турадилар.

Ҳозирги кунда қариндошлар билан янада яқин бўлиш мақсадида қариндошлар ўртасида никоҳ қуришга интилиш ҳолатлари кўп кузатилмоқда. Жумладан, Оила кодексининг 16-моддасига биноан, насл-насаб шажараси бўйича тўғри туташган қариндошлар ўртасида, туғишган ва ўғай ака-укалар билан опа-сингиллар ўртасида, фарзандликка олувчилар билан фарзандликка олинганлар ўртасида никоҳ тузиш тақиқланади.

Тўғри, Оила кодексига насл-насаб шажараси бўйича тўғри туташган қариндошлар ўртасидаги никоҳ тақиқланган бўлса-да, 2021 йилнинг иккинчи ярмида Ўзбекистонда 1210 нафар қариндош бир-бири билан оила қурган. Улардан 529 нафари холавачча, 307 жуфт тоғавачча, 178 нафари амакивачча ва 196 нафар эр-хотин эса аммавачча. Бу борадаги энг юқори кўрсаткич Қашқадарё ва Сурхондарёда қайд этилган — биринчисида 371 та, иккинчисида эса 343 та қариндошлар никоҳи рўйхатга олинган.

Қариндошлар ўртасидаги никоҳ нега мумкин эмас. Бу нимаси билан хавфли? Бу саволларга жавоб изладик ва унинг моҳияти, оқибатларини ўрганишга ҳаракат қилдик.

Аслида бундай никоҳлар бугун пайдо бўлгани йўқ. Бу мавзу ҳаттоки, дунё учун ҳам, тарих учун ҳам янгилик эмас. Маълумотларга кўра, ҳозирда сайёрамиздаги 1 млрд. одамлар қариндош-уруғлар ўртасидаги турмушни маъқул кўради.

Аммо шунга қарамай, сўнгги вақтларда қариндошларнинг никоҳи кўплаб мамлакатларда долзарб муаммо бўлиб қолмоқда. Қариндош-уруғлар никоҳига қонунан тақиқ қўйган давлатлар ҳам бор. Бу бежиз эмас, албатта.

Мутахассисларнинг айтишига қараганда, бундай никоҳлар насл саломатлигига жиддий хавф туғдиради. Асосий хавф-хатарлардан бири бу яқин қариндошлардан туғилган болаларда ирсий касалликларнинг кучайишидир.

Олимлар томонидан олиб борилган тадқиқотлардан маълум бўлишича, хола ва амакиларнинг фарзандларини ўз ичига олган иккинчи даражали қариндошлик никоҳида 25 фоиз ҳолатда касал болалар туғилиш эҳтимоли бор экан. Хўш, нега қариндошлар ўртасидаги никоҳда фарзандларнинг касаллик билан туғилиши эҳтимоли юқори?

фоизни ташкил қилмоқда. Бундан ташқари, Қашқадарёда — 26 фоиз, Сирдарёда — 13 фоиз, Андижонда — 12 фоиз, Самарқандда — 10,3 фоиз, Бухорода — 10,1 фоиздан иборат.

2024 йилнинг беш ойида Республика ихтисослаштирилган педиатрия марказига 6660 нафар бола ётқизилган бўлиб, неврология бўлимида даволанган беморларнинг 28,9 фоизи, гастроэнтерология бўлими беморларининг 21,5 фоизи, ЛОР бўлими беморларининг 34,9 фоизи ирсий-генетик касаллик ҳисобланган муковисцидоз касаллиги билан даволанган. Уларнинг ота-оналари 28,9 фоиз ҳолатда яқин қариндошлар экани маълум бўлган.

Тиббий хавфлардан ташқари, қариндошлар ўртасидаги никоҳлар жиддий ижтимоий муаммоларни келтириб чиқариши мумкин. Бундай никоҳлар анъанага айланган жамиятларда улар ижтимоий изоляциянинг кучайишига, оилалар ва турли ижтимоий гуруҳлар ўртасидаги низолаarga олиб келиши мумкин.

Хўш, психотерапевт бу ҳақида нима дейди?

Ёқутхон ҲАМДАМОВА, шифокор-генетик:

– Ирсий касалликларнинг кўп фоизи қариндош-уруғ бўлган ота-онадан туғилган ногиронлиги бор фарзандларга тўғри келади. Чунки қариндошлар ўртасида яширин генлар бир-бирига ўхшайди. Ва бу кейинги авлодда юзага чиқади. Бу хавф 25 фоиздан ҳаттоки, 50 фоизгача бўлган кўрсаткични ўз ичига олади.

Бола ўз генларининг ярмини онадан, қолганини эса отасидан олади. Қариндошлар оила қуриб, уларда яширин «касаллик» генлари учрашса, фарзанд ирсий касаллик билан туғилиши мумкин. Бундай фарзандларда оғир ногиронлик ва бошқа моддалар алмашинуви билан боғлиқ ақлий заифлик билан кечадиган ирсий касалликлар намоён бўлади.

Шу ўринда яна бир фикрни таъкидламоқчиман. Қабулимизга келган айрим

инсонларга қариндошлар ўртасидаги никоҳнинг хавфи ҳақида тушунтирсак, “бизнинг наслимизда ҳеч қандай ирсий касаллик йўқ, умуман, учрамаган” дейишади. Бу дегани хавф-хатар йўқ дегани эмас. Шундай генлар борки, улар яширин бўлади. Ота-она фақат ташувчи бўлиши мумкин.

Мерос бўлган генетик мутациялар жиддий касалликларга олиб келиши мумкин, улар кўпинча даволанмайди ва ҳаёт сифатини сезиларли даражада пасайтиради.

Жумладан, вазннинг кескин қамайиб кетиши, ақлий ривожланишда ёки жисмоний ривожланишда салбий ҳолатлар юзага келиши кузатилади. Шунингдек, орқа мушак атрофияси, мушак дистрофияси, фенилкетонурия, алкоптонурия, галактозиемиа ва липидоз сингари ген касалликларнинг келиб чиқишига айнан қариндошлар ўртасидаги никоҳлар сабаб бўлиши мумкин.

Айтайлик, жиддий туғма нуқсонлар, умуман, ақлий ва жисмоний ўсишдаги жиддий оқсоқлик каби 80 га яқин касалликлар айнан бир-бирига қариндош бўлган ота-оналарнинг фарзандларида кузатилади.

Бегоналар оила қурганида эса кучли ген кучсиз генни енгади. Келин-куёвнинг келиб чиқиши қанча бир-биридан узоқ бўлса, гетерозиготалиш тезлашиб, улардан соғлом ва бақувват фарзандларнинг туғилиш эҳтимоли юқори бўлади.

Қариндош билан никоҳда битта гетерозиготали мутацияга учраган ген бу авлодда бўлмаса, кейингиларида бир-бири билан кўришади. У генлар бир-бирига қанчалик нотаниш бўлса, уларнинг метаболизми ҳам шунчалик яхши бўлади.

Маълумот учун:

2023 йилда ривожланиш нуқсонлари ва ирсий касалликлар билан туғилган болалар сони 1741 нафарни, интенсив кўрсаткич (тарқалиш кўрсаткичи) 1,8 фоизни ташкил этган. Ушбу кўрсаткич 2021 йилда 1,8 фоиз, 2022 йилда 1,9 фоизни кўрсатган бўлиб, туғма нуқсон ва ирсий касалликлар билан туғилган болалар кўрсаткичи ўзгаришсиз қолмоқда. Ривожланишда туғма нуқсони ва ирсий касалликлар билан туғилган болалар интенсив кўрсаткичи энг кўп ҳудудлар Наманган вилоятида 3,3 фоиз, Сирдарё ва Хоразм вилоятларида 2,5 фоиз, Тошкент вилоятида 2,4 фоиз ва Фарғона вилоятида 2,3 фоизни ташкил этган.

Тахлилларга кўра, 2023 йилда туғма нуқсон ва ирсий касалликлар билан туғилган болаларнинг 9,7 фоизи яқин қариндошлар никоҳидан туғилган. 2021 йилда бу кўрсаткич 9,1 фоизни, 2022 йилда 8,3 фоизни ташкил этган.

Энг юқори кўрсаткич Сурхондарёда — 31,6

Зебинисо АҲМЕДОВА, психотерапевт:

– Статистика шундай маълумотлар берадики, бундай никоҳдан ногиронлиги бор фарзандлар туғилиш эҳтимоли кучаяди. Яна бир томони ёшлар бир-бири билан чиқишмаса, қариндошлар узоқлашди. Агарда шундай вазиятлар бўлса, бу депрессия ва неврозга олиб келиши мумкин. Бу кўринишида кўркүв, ваҳима, тушқунликка тушиш, асабийлик, кайфиятнинг йўқлиги, ҳаётга қизиқишнинг йўқолиши кўринишларида бўлиши мумкин.

Масалан, кечагина хола бўлган аёл энди ўзининг жиянига қайнона бўлди. Энди чиройли хола ўзининг ёмон тарафларини кўрсатишни бошлайди. Қариндош қудалар орасида эса “биз билмас эканмиз, у бизнинг синглимиз ёки опамиз бўлса ҳам ёмон экан-да”, деган гаплар тарқалади.

Аслида бу унинг ёмонлигидан далолат эмас. Ёш келиннинг янги оилага мослашиш босқичлари бўлади. Бундай босқичда турли тушунмовчиликлар, низолар келиб чиқиш қонуниятлари бор.

Тўғри, ҳар бир низо охирида муаммо ечилади. Аммо ечилмас муаммолар яъни, гап-сўзлар, ғийбатлар, психологик жароҳатлар кечагина яхши бўлган холати бугун ёмон қайнонага айлантиради.

Ана шундай руҳий зўриқишларни бошидан кечирган оилалар, қайнона ва келинлар жуда кўп. Бунинг ортидан қариндошлар юз кўрмас бўлиб кетган

ҳолатлар ҳам кам эмас.

Шундай экан, кези келганда шифокорлар, мутахассислар, психологлар билимларига қулоқ тутиш ҳам тўғри йўл. Шунда сизнинг наслингиз, оилавий муҳитингиз соғлом бўлади.

Ростан ҳам, кундалик турмушимизда қариндошлик ришталарини янада мустаҳкамлайман, ўзимники турганда бегона нимага керак, топган-тутганим ўзимизникига бўлсин, деган ниятда оқибати нима бўлишини ўйламай, болаларининг тақдирини оғир тақдиротлар натижасига кўра, қариндошлар ўртасида тузилган никоҳларнинг асосий сабаблари сифатида респондентларнинг 46,1 фоизи қариндошлик ришталарини сақлаб қолиш, 43,5 фоиз иштирокчилар қариндошлар орасидаги яхши қизни ва йигитни бегоналарга бермаслик, 23,6 фоизи эса оиланинг мол-мўлкини бегонага қолдириш билан ва иқтисодий манфаатдорлик, шунингдек, 19,7 фоизи ота-оналарнинг кексайгандаги ўз ҳузур-ҳаловатларини ўйлашни таъкидлашган.

Лекин қариндошлик ришталари мустаҳкам бўлсин, деган мақсадда тузилаётган

никоҳлар, аксинча акс-садо бермоқда. Қариндошлар ўртасидаги никоҳнинг салбий оқибати, фақатгина ногирон фарзанднинг туғилиши эмас, унинг ортида бутун бир жамиятнинг азият чекиши билан боғлиқ ҳолатлар мавжуд.

Хўш, бу ҳақида партиямиз фаоллари қандай фикрда?

Мавжуда ҲАСАНОВА, ЎзХДП Маркази Кенгаши бошқарма бошлиғи:

– Орамизда фақат яқин қариндошларигагина қиз бериб, қиз олишни истайдиганлар йўқ эмас. Аммо ўзимиз ўйлаб топган “удум”лар неча-неча тақдирлар, оилаларнинг барбод бўлишига, қариндошларнинг юз кўрмас бўлиб кетишига олиб келаётганини, қанча мурғак гўдак ногиронликка мубтало бўлаётганини унутмайлик.

Яқинда “Ўзбекистон – 2030” стратегиясини “Атроф-муҳитни асраш ва “яшил”

иқтисодиёт йили”да амалга ошириш бўйича Давлат дастурига яқин қариндошлар ўртасидаги никоҳларнинг салбий оқибатлари тўғрисида роликлар, кўрсатувлар тайёрлаш ва уларни ижтимоий тармоқлар ҳамда оммавий ахборот воситаларида бериб боришни йўлга қўйиш тақлифини бергандим. Лойиҳанинг 4-илласида яқин қариндошлар ва эрта никоҳларнинг олдини олиш мавзуларига қаратилган тарғибот материалларини тайёрлаш ва уларни оммавий ахборот воситаларида кенг тарқатиш масаласи ўрин олди. Бундан жуда қувондим.

Мен ҳам кўп йиллар хотин-қизлар билан ишлаганим ва бевосита мазкур масалага бир неча бор тўқнаш келганим учун ҳам шу тақлифимни бердим. Биз ҳозир ахборотлар маконида яшашимиз, шундай экан, яқин қариндошлар ва эрта никоҳнинг олини олишда таъсирчан ва

тезкор механизмлардан кенг фойдаланишимизни ҳаётнинг ўзи тақазо этмоқда.

Мен ҳаётий тажрибамда бунинг бир неча бор гувоҳи бўлганман, яқин қариндошлар ўртасида дунёга келган фарзандларнинг ўзлаштириши ва фикрлаши анча орқада бўлади. Бу каби ҳаётий кейслар таҳлил қилинганда, уларнинг соғлиғида ҳам муаммолар борлиги ойдинлашади. Энг ачинарлиси, бир-бирига қариндош бўлган ота-онадан баъзи ҳолларда ногиронлиги бор фарзандларнинг дунёга келишидир. Бундай болага қараб, умр бўйи киши ўзини айбдор ҳис қилиб, виждон азобида қийналиб яшайдан оғири йўқ...

Ким билан оила қуриш ҳар бир инсоннинг муқаддас ҳуқуқи. Ёшларни исталмаган инсонга, оилага мажбурлаш қонун билан тақиқланган. Яна бир жиҳати бор, билиб-билмай айбдор, гуноҳкор бўлишдан ўзингизни асранг. Наслингизни тоза тутишни истасангиз, яқин қариндош-уруғлар ўртасидаги никоҳлардан воз кечинг!

Лазиза ШЕРОВА, “Ўзбекистон овози” муҳбири.

ҚАРОР ВА ИЖРО

МАҲАЛЛАЛАР “ҚИЗИЛ” ТОИФАДАН ЧИҚАРИЛАДИ

ИЧКИ ИШЛАР ВАЗИРИ, ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТ ПЎЛАТ БОБОЖОНОВ БОШЧИЛИГИДАГИ РЕСПУБЛИКА ИШЧИ ГУРУҲИ ДАВЛАТИМИЗ РАҲБАРИНИНГ 2025 ЙИЛ 3 ЯНВАРДА ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН “2025-ЙИЛДА РЕСПУБЛИКА МАҲАЛЛАЛАРИДА ХАВФСИЗ МУҲИТНИ ЯРАТИШ ВА ХУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ БАРВАҚТ ОЛДИНИ ОЛИШ ТИЗИМИ САМАРАДОРЛИГИНИ ЯНАДА ОШИРИШ БЎЙИЧА ЧОРА-ТАДБИРЛАР ТЎҒРИСИДА”ГИ ҚАРОРИ МАЗМУН-МОҲИЯТИНИ ТУШУНТИРИШ ҲАМДА АМАЛИЁТГА ТАТБИҚ ЭТИШ МАҚСАДИДА САМАРҚАНД ВИЛОЯТИДА ИШ ОЛИБ БОРДИ.

Қарор ижросини таъминлаш юзасидан Ички ишлар вазири Булунғур туманида бўлиб, қарор асосида ишларни ташкил этиш жараёнлари ҳамда “қизил” тоифадаги маҳаллаларда хавфсиз муҳитни яратиш ва ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш юзасидан амалга оширилаётган ишлар билан танишди.

Жумладан, Булунғур туманининг “Гулистон” маҳалласида туман сектор-

лари раҳбарлари, “маҳалла еттилиги” ва бошқа масъул ташкилотлар вакиллари иштирокида ҳудудда жиноятчилик ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш бўйича амалга оширилаётган ишлар ўрганилди. Ушбу маҳаллада криминоген вазиятни барқарорлаштиришга қаратилган ишлар тўғри ташкил этилмагани, “маҳалла еттилиги”, туман 3-сектор раҳбари ҳамда ҳудудга бириктирилган масъулларнинг ишлари қониқарсиз

эканлиги натижасида маҳалла “қизил” тоифага тушиб қолганлиги кескин танқид қилинди. Маҳаллани қисқа фурсатларда “қизил” тоифадан чиқариш учун зарур чораларни кўриш бўйича топшириқлар берилди.

Шунингдек, тумандаги “қизил” тоифада бўлган бошқа 7 маҳаллага ҳам раҳбарлар бириктирилди. Кўчаларга 130 та кузатув ҳамда юзни ва авторақамларни таниб олувчи 50 та видео кузатув мосламалари ўрнатиш, тумандаги мавжуд бозорлар ҳудудини тўлиқ камералар билан таъминлаш, тадбиркорлик ва савдо шохобчаларини қўриқловга олиш ҳамда туман ҳудудида мавжуд бўлган кўп қаватли уйларнинг кириш эшикларига замонавий “домофон” ўрнатиш бўйича чора-тадбирлар белгиланди. Жорий йилнинг биринчи чорагида туман ҳудудида “Намунали хавфсиз кўча” ва “Намунали хавфсиз йўлак”ларни ташкил қилиш, видео-камералар ўрнатиш ҳамда вазиятни назорат қилиш юзасидан масъулларга қўшимча топшириқлар берилди.

Бундан ташқари, ишчи гуруҳ Жомбой туманининг Зарафшон маҳалласида ҳам бўлиб, ушбу маҳаллани “қизил” тоифадан чиқариш режалари билан танишди. Туман ҳокимининг “йўл харитаси” асосида маҳалла ҳудудида авторақамларни таниб оладиган 9 та ва юзни танувчи 16 та камера ўрнатиш таклиф этилди. Шунингдек, туманининг «Катта қишлоқ» маҳалласида 5 маҳаллани бирлаштирадиган ҳуқуқ-тартибот маскани ташкил этилиши белгиланди.

Шу билан бирга, Жомбой тумани тажрибаси мисолида Миллий гвардия инспектор-психолог ходими томонидан Мактаб ва мактабгача таълим бошқармаси масъуллари билан ҳамкорликда “Хавфсиз бола” мавзусида туман миқёсида амалга оширилиши режалаштирилган вазифаларнинг тақдироти ўтказилди. Жараёнда тумандаги мавжуд 56 та умумтаълим мактабларида “Хавфсиз бола – хавфсиз мактаб” йўналишида амалга оширилиши лозим бўлган вазифалари юзасидан таклифлар билдирилди.

Ишчи гуруҳи аъзолари Самарқанд вилоятидаги шаҳар ва туманларда қарорнинг мазмун-моҳиятини тушунтириш ишларини олиб борди.

Тоштемир ХУДОЙҚУЛОВ,
“Ўзбекистон овози” муҳбири.

МАҲАЛЛИЙ КЕНГАШЛАРДА

ЁШЛАР МАРКАЗИДА ЯНГИ БПТ ТАШКИЛ ЭТИЛДИ

Ўзбекистон Халқ демократик партияси Қорақалпоғистон Республикаси Кенгаши томонидан ёшлар билан очик мулоқот қилиш, уларнинг сиёсий билимларини ошириш мақсадида Нукус шаҳридаги Ёшлар марказида “Депутат ва ёшлар” мавзусида учрашув ўтказилди.

Учрашувда Ёшлар иттифоқи Қорақалпоғистон Республикаси Кенгаши раиси, халқ депутатлари Нукус шаҳар Кенгашидаги партия гуруҳи аъзоси Мурат Камалов мамлакатимизда ёшларга яратилаётган шароит ва имтиёзлар ҳақида кенг тушунчалар берди.

Кун тартибидagi масалалар муҳокамасидан сўнг Ўзбекистон Халқ демократик партиясининг “Ёшлар иттифоқи” бошланғич партия ташкилоти тузилди ва унинг раиси этиб Ёшлар иттифоқи ҳудудий кенгаши бўлим бошлиғи Мийирбек Халмуратов сайланди.

Партия сафига янги қабул қилинган ёшларга аъзолик гувоҳномалари ва эсдалик совғалар топширилди.

ЖИЗЗАҲДА ҲАМ БПТЛАР СОНИ ЯНА БИТТАГА КЎПАЙДИ

Партия ғояларини кенг аҳоли қатлами орасида тарғиб қилиш, партия сафини кенгайтириш, ижтимоий ҳимояга муҳтож фуқароларга қулай шароитлар яратиш, уларни моддий ва маънавий қўллаб-қувватлаш. Ўзбекистон Халқ демократик партияси шу мақсадда жойларда турли тадбирлар ташкил этмоқда.

Партиянинг Бахмал туман кенгаши раиси, депутат А.Зикиряев томонидан “Инсон” ижтимоий хизматлар марказида тарғибот тадбири ўтказилди. Мулоқотда иштирокчиларга партиянинг дастурий ғоя ва мақсадлари тушунтирилди, унинг ташаббусларини амалга ошириш йўллари ҳақида фикр-мулоҳазалар билдирилди.

Суҳбат давомида кўтарилган мавзулар муҳокамаси натижасида бир гуруҳ марказ ходимлари партия сафига қабул қилинди. «Инсон» ижтимоий хизматлар марказида Ўзбекистон ХДПнинг янги бошланғич партия ташкилоти тузилди.

СИЁСАТДА ФАОЛ ЁШЛАР БЕЛЛАШДИ

Ўзбекистон Халқ демократик партияси Тошкент шаҳар кенгашида Ёшлар парламенти аъзолари ҳамда олий таълим муассасалари талабалари иштирокида “Сиёсатдаги ёшлар” интеллектуал турнири ўтказилди.

Турнирда Ўзбекистон Давлат жаҳон тиллари университетининг “Siyosatchi”, “Himoyachilar”, “Tahlilchi” ҳамда Тошкент Давлат шарқшунослик университетининг “Eastminster” жамоалари иштирок этди.

Натижалар Ўзбекистон ДЖТунинг “Tahlilchi” жамоаси биринчи ўринга эга бўлганини кўрсатди. “Eastminster”га иккинчи, “Himoyachilar”га учинчи ўрин насиб этди.

Турнир давомида Элбек Темиров ўзининг сиёсий билимдонлиги, таҳлилий ёндашуви ва ҳозиржавоблиги билан алоҳида ажралиб турди.

Турнир якунида Ўзбекистон ХДП Тошкент шаҳар кенгаши раиси Сирожиддин Шоназаров ва Марказий Кенгашнинг Ёшлар сектори раҳбари Мухсиддин Нисомиддинов ғолиб ва совриндорларни партиянинг эсдалик совғалари билан тақдирлади. Иштирокчилар партия аъзолигига қабул қилинди.

ТУМАНЛАРДА САЛОМАТЛИК АКЦИЯЛАРИ ДАВОМ ЭТМОҚДА

Қувасой шаҳар кенгаши "Полмон" округидан сайланган депутат, туман Кенгашидаги Ўзбекистон ХДП гуруҳи аъзоси Х.Қодиров ташаббуси билан "Саломатлик акцияси" ташкил этилди.

Тиббий кўрикда чекка ҳудудларга чегарадош "Носиробот" ва "Полмон" қишлоқлари фуқаролари иштирок этди.

Тор доирадаги мутахассислар аҳоли вакилларининг саломатлигини кўздан кечириб, тиббий маслаҳат берди. Зарурати борларга эса даволашни учун йўлланмалар тақдим этилди.

ЎзХДП Марказий Кенгаши
Ахборот хизмати.

ХОДИМЛАР ФАОЛИЯТИНИ БАҲОЛАШ ВА РАҒБАТЛАНТИРИШ САМАРАДОРЛИКНИ ОШИРИШГА ХИЗМАТ ҚИЛАДИ

Сўнгги йилларда мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотлар натижасида барча соҳаларда катта ўзгариш ва янгиланишлар юзага келмоқда. Бу айниқса, давлат органлари ва уларда фаолият кўрсатаётган ходимларнинг иш самарадорлигини оширишга қаратилган чора-тадбирларда яққол намоён бўлмоқда.

Жумладан, давлат фуқаролик хизматида фаолият самарадорлигини баҳолашга оид қонунчилик асосларини мустаҳкамлаш мақсадида мамлакатимизда янги ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди. Хусусан, 2019 йил 3 октябрда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасида кадрлар сиёсати ва давлат фуқаролик хизмати тизimini тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони, шунингдек, 2022 йилда “Давлат фуқаролик хизмати тўғрисида”ги қонуннинг қабул қилиниши давлат органларида ишлаш самарадорлигини яхшилашга қаратилган муҳим қадамлар бўлди. Ушбу ислохотлар ўз навбатида ташкилотларда кадрларни танлаш, уларнинг малакасини ошириш, иш самарадорлигини баҳолаш ва ўз вазифаларини бажаришда масъулиятни оширишга қаратилди.

Бугунги кунда нодавлат нотижорат ташкилотлари хусусан, сиёсий партиялар фаолияти самарадорлигини ошириш ўта муҳим масаладир. Сиёсий партиялар аҳолининг ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий ҳаётига таъсир кўрсатишда муҳим аҳамиятга эга. Уларнинг самарали ишлаши, бир томондан, фаолиятнинг шахсий ишонч ва ёрдамга асосланган тизимларини яратиш, иккинчидан эса давлатнинг қонунчилик ва маъмурий ҳимоясини таъминлашга боғлиқ.

Сиёсий партиялар фаолиятининг самарадорлигини оширишда ходимларни рағбатлантириш тизими муҳим аҳамиятга эга. Ходимларнинг меҳнати, уларнинг сиёсий ва ижтимоий соҳаларга қўшган ҳиссаси ва кучли ташаббуслари мукофотланиши зарур. Рағбатлантириш механизмнинг самарали ишлаши учун ишончли ва шаффоф тизимларни яратиш муҳим ҳисобланади. Ҳар бир ходимнинг фа-

олиятига мос равишда унга муносиб рағбат бериш, шахсий ривожланиши, янгиликларга қўшган ҳиссаси баҳо-ланиши, моддий рағбатлантирилиши керак. Шу тариқа яъни, ходимларни рағбатлантириш орқали партиянинг умумий фаолиятининг самарадорлигини ошириш мумкин.

Бугунги кунда Ўзбекистон Халқ демократик партиясида ҳудди шундай ёндашув йўлга қўйилмоқда. Яъни, алоҳида меъёрий ҳужжатлар билан ходимларнинг фаолияти самарадорлигини ошириш бўйича рағбатлантириш тизими яратилган бўлиб, у асосида доимий таҳлилий мониторинглар ўтказилиб, ходимлар рағбатланиб келинмоқда.

Бу “Ўзбекистон Халқ демократик партияси Марказий Кенгаши масъул ходимларини моддий рағбатлантириш тартиби” ҳамда “Ўзбекистон Халқ демократик партияси кенгашлари фаолияти самарадорлигини баҳолашнинг рейтинг тизими” каби қабул қилинган меъёрий ҳужжатлар орқали амалга оширилипти.

Баҳолаш тизимини яратишдан асосий мақсад, ходимларнинг ўзаро рақобот, янгиликка интилиш ва иш сифатини ошириш борасидаги фаол ҳаракатларини маънавий ҳамда моддий рағбатлантиришдан иборат. Бу жараёнларнинг самараси партиядаги умумий иш фаолиятига тўғридан-тўғри таъсир кўрсатади. Ўз ўрнида бу баҳолаш тизими партиянинг ривожланишини таъминлаши, ходимлар мотивациyasини ошириши ва уларнинг ишдаги самарадорлигини яхшилашга хизмат қилади.

Партия Марказий Кенгаш ходимларини баҳолаш 5 та мезон асосида амалга оширилади. Бунда асосий лавозим мажбуриятларидан ташқари ходимларнинг таҳлилий фикрлай олиши, ижодкорлиги, қонун ва лойи-

ҳалар ташаббускорлиги, қўлланмалар ишлаб чиқишдаги иштироки каби ҳислатлар иноватга олиниб баҳоланади. Баҳолашни натижасида уларнинг тўплаган баллари асосида моддий рағбатлантирилади.

Партия минтақавий кенгашлари фаолияти 11 та баҳолаш мезонлари асосида амалга оширилади. Баҳолашда асосий эътибор партия Сайловолди дастурини аҳоли ўртасида тушунтириш, сиёсий ислохотларга муносабат билдириб бориш, сайловлардаги иштироки ва натижалари, партия электорати манфаатларини кўзлаган ҳолда халқ депутатлари Кенгашларига масала киритиш, қонунчиликни такомиллаштириш бўйича таклифлар бериш каби ҳаракат натижалари иноватга олинади.

Рейтинг баҳолаш натижасида “намунали”, “яхши”, “қониқарли” ва “қониқарсиз” партия кенгашлари аниқланади ҳамда “намунали” деб топилган партия кенгашлари ходимлари моддий рағбатлантирилади.

Фаолияти “яхши” деб баҳоланган партия кенгашлари ишини намунали қилиш ҳамда фаолияти “қониқарли” ва “қониқарсиз” деб баҳоланган партия кенгашлари фаолиятини яхшилаш бўйича чора-тадбирлар белгилаб олинади. Уларга амалий, услубий ёрдамлар берилиб, “қониқарли” ва “қониқарсиз” натижадагилар алоҳида назорат шаклида “намунали” даражага олиб чиқилади.

Партияда жорий этилган бу баҳолаш ва рағбатлантириш тизими ходимларнинг ижодий фаолияти, таҳлилий фикрлаш қобилияти ва партия мақсадларига мувофиқ ҳаракатларини жадаллаштириш, уларнинг ишга бўлган муносабатини ва масъулиятни оширишга хизмат қилади.

Фахриддин ЭЛМУРОДОВ,
Ўзбекистон Халқ демократик партияси Марказий Кенгаши
Ташкилий назорат ва кадрлар
билан ишлаш бошқармаси
бошлиғи.

МАРКАЗИЙ БАНК:

БАНК КАРТАЛАРИ БИЛАН БОҒЛИҚ

ФИРИБГАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИ ОЛИНМОҚДА

БУГУНГИ КУНДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ВОСИТАСИДА СОДИР ЭТИЛАЁТГАН БАНК КАРТАЛАРИ БИЛАН БОҒЛИҚ ФИРИБГАРЛИК ҲОЛАТЛАРИ НАФАҚАТ ЎЗБЕКИСТОНДА, БАЛКИ БУТУН ДУНЁДА ҲАМ КЕНГ ТАРҚАЛИБ, ЖИДДИЙ ХАВОТИРЛАРНИ КЕЛТИРИБ ЧИҚАРМОҚДА. АЙНИ КУНЛАРДА ИЖТИМОИЙ ТАРМОҚЛАР ОРҚАЛИ ЁКИ ЯҚИН ТАНИШИМИЗДАН ФАЛОНЧЕНИНГ БАНК КАРТАСИДАГИ ПУЛ МАБЛАҒЛАРИНИ ФИРИБГАРЛАР АЛДОВ ЙЎЛИ БИЛАН ЎЗЛАШТИРИБ ОЛИБДИ, ДЕГАН ГАПЛАРНИ ЭШИТИБ ҚОЛАЯПМИЗ. ШУ БОИСДАН, БУ СОҲАГА МАСЪУЛ ҲИСОБЛАНГАН МАРКАЗИЙ БАНК ТОМОНИДАН МАМЛАКАТИМИЗДА ФАОЛИЯТ ОЛИБ БОРАЁТГАН ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ ҲАМДА ТЎЛОВ ТАШКИЛОТЛАРИ МОБИЛЬ ИЛОВАЛАРИДА ФИРИБГАРЛИК ҲОЛАТЛАРИНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ БОРАСИДА ҚАНДАЙ САМАРАЛИ ИШЛАР АМАЛГА ОШИРАЁТГАНЛИГИ ҲАҚИДА МАРКАЗИЙ БАНКНИНГ CERT-SBU КИБЕРХАВФСИЗЛИК МАРКАЗИ РАЎБАРИ ОЛИМЖОН ТОЛИПОВГА МУРОЖААТ ҚИЛДИК.

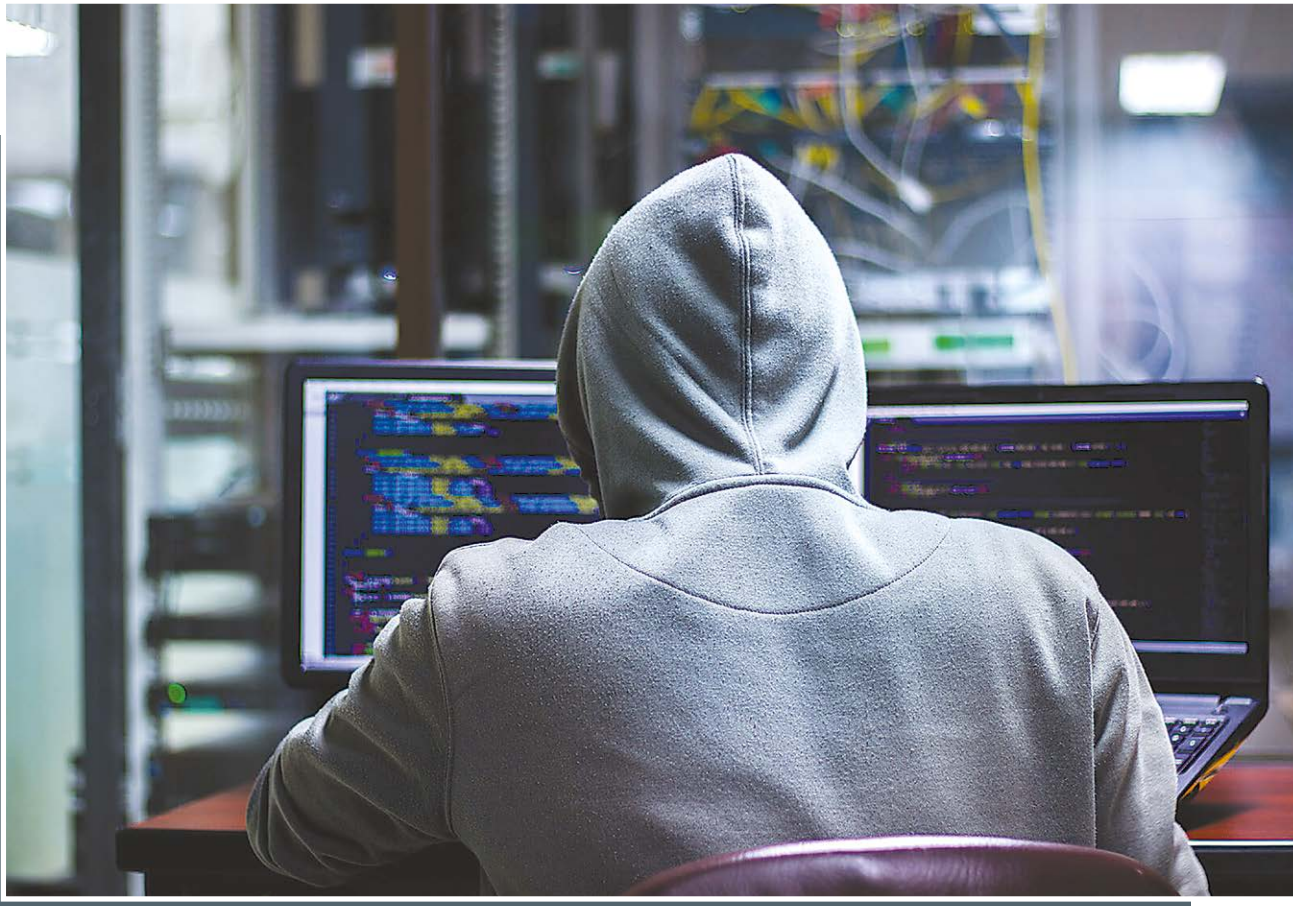
– Фуқароларимиз осонгина фирибгарлар тузоғига тушиб қолаётганлигининг асосий сабаби уларнинг рақамли технологиялар тақдим этадиган анонимлик ва масофадан ҳаракат қилиш имконияти ҳамда рақамли банк хизматларидан фойдаланиш бўйича кўникмалари етарли эмаслигидир, – дейди Олимжон Толипов. – Шу ўринда қайд этиш лозимки, фуқаролар томонидан банк карталари билан боғлиқ фирибгарлик ҳолатлари киберхужум, дея таърифланиши бошқаларни қўрқувга солиб қўймоқда.

Хусусан, киберхужум – бу кибермаконда аппарат ва дастурий воситалардан фойдаланган ҳолда қасддан амалга оширилаётган, киберхавфсизликка таҳдид соладиган ҳаракатдир. Яъни, киберхужумлар тижорат банклари ёки тўлов ташкилотлари ахборот тизимларини ишдан чиқариш ва маълумотларни, жумладан, маблағларни ўғирлаш мақсадида тажовузкорлар (хакерлар) томонидан ташкиллаштирилади. Банк карталари билан боғлиқ шубҳали (фрод) амалиётлар эса ахборот технологияларини қўллаган ҳолда содир этиладиган фирибгарлик ҳаракатларини англатади. Яъни, фрод амалиётлари банк хизматлари истеъмолчиларига нисбатан амалга оширилади.

Маълумот ўрнида яна шунини айтиш мумкинки, 2024 йилда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлардан банк карталари билан боғлиқ фирибгарлик ҳолатлари бўйича банк сирини ташкил этувчи маълумотларни санкция асосида олиш мақсадида Марказий банкка 2 502 та мурожаат келиб тушди. Шу билан бирга, мазкур даврда Марказий банкнинг ўзига фирибгарлик ҳолатлари юзасидан жами 460 та мурожаат келиб тушган бўлиб, олиб берилган тезкор чора-тадбирлар натижасида Марказий банк кўрсатмаларига асосан ноқонуний ўзлаштирилган пуллар тушган банк карталарида 9,5 миллиард сўм миқдоридаги маблағлар блокланди.

Бундан ташқари, Президентимизнинг 2023 йил 30 ноябрдаги ПҚ-381-сонли қарорига асосан Марказий банкка тижорат банклари, тўлов тизими операторлари ва тўлов ташкилотларига шубҳали (фрод) операциялар содир этилган тақдирда банк карталари ва мобиль иловалардаги ҳисобварақлардан фойдаланишни 3 кунгача вақтинча чеклаш тўғрисида мажбурий кўрсатмалар бериш ваколати берилган.

Шу ўринда банк карталари билан боғлиқ фирибгарлик ҳолатлари ҳақида қисқача тўхталиб ўтмоқчи эдим. Айни ҳақиқат шуки, ижтимоий тармоқ ва мессенжерлар фирибгарларга дунёнинг исталган нуқтасидан туриб мулоқот қилиш ҳамда анонимликни сақлаб қолиш каби афзалликларни беради. Бунинг оқибатида фирибгарлар рақамли технологиялар воситасида фуқароларнинг банк картала-

ридаги маблағларни ноқонуний ўзлаштириш мақсадида бир қанча усулларни қўллашади.

Хусусан, фирибгарлар SIP технологиялари ёрдамида сохталаштирилган телефон рақамларидан фуқароларга қўнғироқ қилиб, ўзини тижорат банки, тўлов ташкилоти, Марказий банк ёки ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган ходими сифатида таништиради ва фуқароларнинг янада ишончига кириш учун унинг исм-шарифи, иш жойи, банк карта рақамларини ҳам айтишади. Бу каби аниқ маълумотлар фуқароларнинг ижтимоий тармоқлар ва мессенжерлардаги саҳифалари ҳамда гуруҳлари ёки унинг мобиль қурилмасига зарарли иловаларни ўрнатиш орқали тўланади.

Шундан сўнг, фирибгарлар фуқаронинг банк картасидаги пуллари “хавф остида” эканлигини ёки унинг номига бегоналар кредит расмийлаштирмоқчилигини маълум қилиб, ўзининг “беминнат ёрдами” таклиф қилади. Бироқ, фуқарога муаммони таҳлил қилишга ёки ҳолатни яқинлари билан маслаҳатлашиб олишга вақт бермайди.

Сўнгра, фирибгарнинг шериги мессенжер орқали фуқарога ўзини “Марказий банкнинг хавфсизлик бўйича мутахассиси” сифатида таништириб, уни ишонтириш учун Марказий банк рамзий белгилари туширилган сохта гувоҳнома ва ҳужжатлар расмини юборади ҳамда кўрсатмалар бера бошлайди, айрим ҳолларда таҳдид қилишга ўтади. Мана шундай вазиятда фуқароларимиз ўзига тегишли бўлган пластик картасининг махфийлаштирилган “паролини” ҳар қандай вазиятда ҳам ҳеч кимга айтмаслиги лозим. Чунки, биз ўқорида санаб ўтган ташкилотларнинг ҳеч бир ходими фуқарога бу каби мурожаат билан боғланмайди.

Шу боисдан, банк карталари билан боғлиқ фирибгарлик ҳолатларининг олдини олиш мақсадида Марказий банк

томонидан бир қанча антифрод чоралари қуриб келинмоқда, хусусан:

- мобиль қурилмалар орқали овозли қўнғироқ ёки видеоқўнғироқ амалга оширилаётган пайтда банк мобиль иловаларидан фойдаланиш чекланади,
- тижорат банклари ва тўлов ташкилотлари мобиль иловаларида “Рўйхатдан ўтиш” ва “Бошқа қурилмадан кириш” функциялари фақат Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан амалга оширилади,
- банк ва тўлов ташкилотлари мобиль иловаларида янги рўйхатдан ўтган фойдаланувчиларга нисбатан иловага бириктирилган банк карталаридан фойдаланиш бир соатга чекланади.

Энди жорий қилинган онлайн кредит ажратишдаги Вақтинчалик тартиб борасида қисқача тўхталиб ўтмоқчи эдим. 2024 йилда фирибгарлар ижтимоий муҳандислик усулларини қўллаган ҳолда фуқароларнинг номига тижорат банкларининг мобиль иловалари орқали онлайн кредитлар расмийлаштириш ҳамда банк картасига тушган кредит маблағларини Р2Р ўтказмалари орқали ноқонуний ўзлаштириш ҳолатлари кўп бор қайд этилди. Шу муносабат билан Марказий банк томонидан кредит ташкилотлари томонидан жисмоний шахсларга онлайн кредит ажратиш бўйича 2024 йилнинг 1 ноябридан – 2025 йил 1 апрелига қадар амалда бўладиган Вақтинчалик тартиб белгиланди.

Мазкур тартибга асосан фуқаролар тижорат банки мобиль иловаси орқали кредит ажратиш бўйича ариза юбориш жараёнида биометрик идентификациядан ўтиши талаб этилади.

Кредит олиш учун ариза юборган фуқаронинг кредит тарихи кредит бюrolари маълумотлар базасидан 2 босқичда: ариза тушгандан сўнг ҳамда пул маблағлари ажратилишидан олдин текширилади, яъни, скорингдан ўтказилади.

Фуқаро банк мобиль иловасидан янги рўйхатдан ўтиб, биринчи марта онлайн кредит олган тақдирда, тушган пул маблағларига нисбатан кредит ажратилганидан бошлаб 48 соат давомида Р2Р амалиётлари, электрон ҳамёнларга ўтказмалар, чет элга пул ўтказмалари, онлайн валюта айирбашлаш ҳамда телефон рақами ҳисобини тўлдириш учун сарфланишига чеклов ўрнатилади.

Ушбу чекловларни ечиш учун фуқаро 48 соат ичида тижорат банки томонидан юборилган SMS-хабарда кўрсатилган телефон рақамига қўнғироқ қилиб, кредитни фирибгарлар таъсирсиз олганлигини маълум қилади. Банк ходими эса фуқарога қайта боғланиб, уни қўшимча тасдиқдан ўтказгач, чеклов олиб ташланади.

Юқорида қайд этилган чекловлар ажратилган кредит маблағларини фуқаро ўз ихтиёрига қўра нақдлаштиришига ёки товар ва хизматлар учун тўловларни амалга оширишга таъсир кўрсатмайди ва бу операциялар ҳеч бир чекловларсиз амалга оширилиши мумкин.

Кредит маблағлари фуқаронинг банк картасига ўтказилгандан кейин пул маблағлари сарфланмаган бўлса, 48 соат ичида кредит олишга ариза мижоз томонидан фирибгарлар таъсирида берилгани аниқланса ёки мижоз қўшимча тасдиқдан ўтишни амалга оширмаса, кредит шарт-

номаси банк томонидан бекор қилинади ва ажратилган пул маблағлари тижорат банки ҳисобига қайтарилади.

Бугунги кунда келиб, вақтинчалик тартибда белгиланган талаблар доирасида 11 та тижорат банки ҳамда 1 та микромолия ташкилоти томонидан онлайн кредит (микроқарз) ажратиш йўлга қўйилган.

Шу билан бирга, 9 та тижорат банки томонидан онлайн кредит ажратиш вақтинчалик тартибга мувофиқ йўлга қўйилганига қадар мобиль иловаси орқали ушбу хизматни кўрсатиш тўхтатилди.

Мазкур вақтинчалик тартиб жорий этилгандан буён (2025 йил 20 январь ҳолатига) кредит ташкилотлари томонидан ажратилган 285,0 миллиард сўм миқдоридаги маблағлар мижоз кредит олишга аризани фирибгарлар таъсирида бериб, 48 соат давомида қўшимча тасдиқдан ўтмаганлиги ва маблағлари сарфланмаганлиги сабабли тижорат банки ҳисобига қайтарилди.

Бундан ташқари, Марказий банк томонидан банк карталарининг эмиссия қилиниши бўйича Вақтинчалик тартибга ҳам қуйидагича изоҳ бериб ўтмоқчи эдим. 2024 йил декабрь ойи ҳолатига қўра, жисмоний шахсларнинг қарийб 97 фоизиди (22 миллионга) – 5 тагача, 3 фоизиди (770 мингга) – 5-20 гача ҳамда 0,03 фоизиди (7 мингга) – 20 тадан ошиб банк карталари расмийлаштирилган. Шунингдек, интернет тармоғида оммалашган инвестицион лойиҳалар ниқоби остидаги платформа-ларда банк карталарининг қўлланилиши ўрганилганда 67 нафар шахснинг 1 626 та банк картасидан фойдаланилаётганлиги аниқланган.

Шу билан бирга, ўрганишлар давомида 24 нафар шахснинг 715 та банк картаси интернет орқали фаолият кўрсатаётган “Tradezone ai”, “Consulting Control Session”, “Scode Capital” каби молиявий пирамида аломатларига эга платформа-ларда пул ўтказмаларини амалга ошириш учун фойдаланилаётганлиги маълум бўлди.

Бу каби ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида Марказий банк бошқаруви билан тасдиқланган Вақтинчалик тартибга қўра, 2025 йилнинг 1 январидан – 31 декабригача бўлган даврда Ўзбекистон Республикаси ҳудудидаги барча тижорат банклари томонидан бир нафар мижоз номига виртуал ва кобейжинг карталарини инобатга олган ҳолда қўпи билан жами 20 донга банк картаси, битта банкда эса 5 тагача банк картаси олиши мумкин. Ушбу талаб чет эл валютасида очилган банк карталарига татбиқ этилмайди.

Банк карталарини очиб бўйича Вақтинчалик тартиб жорий этилишидан кўзланган асосий мақсад – тижорат банклари томонидан эмиссия қилинган банк карталари тўғрисидаги маълумотларни Марказий банк ахборот тизими билан синхронизациялаш орқали банк карталари билан боғлиқ фирибгарлик ҳолатларини бартараф этишдир.

Мазкур тартиб 2025 йил 1 январдан бошлаб амал қилади ҳамда жисмоний шахслар номига янги банк карталарини очишга (эмиссия қилиш) нисбатан қўлланади. Шунингдек, Вақтинчалик тартиб бўйича ишларни самарали ташкил этиш мақсадида тижорат банкларига ҳар бир мижоз номига очилган банк карталари сони тўғрисида банк мобиль иловаси орқали Push-хабарнома ёки SMS-хабар шаклида маълумот бериш юзасидан Марказий банкнинг тегишли кўрсатма хати юборилган.

Бироқ, фуқаронинг банк картаси шубҳали (фрод) операцияларда ёки фирибгарлик схемаларида иштирок этганлиги аниқланган тақдирда ушбу банк карталарига нисбатан антифрод тизимлари доирасида чоралар кўрилади ҳамда бу ҳақда карта эгаларига хабар берилади.

Бир сўз билан айтганда, Марказий банк томонидан амалга оширилаётган амалий ишлар фуқароларимиз имкониятларини чеклаш эмас, аксинча уларнинг топаётган маблағларини асраш ва фирибгарлик ҳолатларини олдини олишга қаратилгандир.

Тоштемир худойқулов,
“Ўзбекистон овози” муҳбири.

ГЕРМАНИЯ: ПАРЛАМЕНТ ВА САЙЛОВЛАР

БУНДЕСТАГ - ГЕРМАНИЯ ФЕДЕРАТИВ РЕСПУБЛИКАСИНИНГ МИЛЛИЙ ПАРЛАМЕНТИДИР. РЕЙХСТАГ ЭСА МАМЛАКАТ ПОЙТАХТИДА ЖОЙЛАШГАН ИНШООТ БЎЛИБ, ДЕПУТАТЛАРНИНГ ТАКЛИФ ЭТИЛАЁТГАН ҚОНУН ЛОЙИХАЛАРИ БЎЙИЧА МУЗОКАРАЛАР, МУНОЗАРАЛАР ВА ОВОЗ БЕРИШ ЖАРАЁНИ АЙНАН ШУ ЕРДА ЎТКАЗИЛАДИ.

Берлин марказидаги Рейхстаг ўзига хос гумбази туфайли пойтахтнинг энг машхур дикқатга сазовор жойларидан биридир. 1884-1894 йиллари Германия империяси - Рейхстаг парламенти учун бунёд этилган иншоот архитектор Пауль Валлот томонидан барокко элементларидан фойдаланган ҳолда неоренесанс услубида лойиҳалаштирилган. Мажлислар зали тепасидаги шиша ва пўлат гумбаз бинога замонавий урғу бериб, ўша даврдаги немис муҳандислик тафаккури ютуқларини акс эттиради. 24 миллион Рейхмаркс сарфланган Рейхстаг қурилиши биринчи немис кайзери Вильгельм I (Wilhelm I) даврида бошланиб, унинг набираси, охириги немис Кайзери ва Пруссия қироли Вильгельм II даврида якунланган. Ҳар йили Берлиндаги парламент биноларига бутун дунёдан 3 миллион сайёҳ ташриф буюради.

Германия парламенти – Бундестаг депутатлари эркин, яширин ва тўғридан-тўғри сайловлар орқали 18 ёшга тўлган фуқаролар томонидан тўрт йиллик муддатга сайланади. Бундестаг аҳоли сонига нисбатан дунёдаги энг кўп сонли парламент ҳисобланади. Бундестагнинг энг муҳим ва-зифалари қонунчилик қарорларини қабул қилиш ва ҳукумат фаолиятини назорат қилишдир. Федерал Канцлер депутатлар томонидан яширин овоз бериш йўли билан сайланади. Канцлер ҳукумат доирасида директив ваколатларга эга, яъни, мажбурий асосий сиёсат йўналишларини белгилайди. Шунингдек, улар орасидан федерал вазирларни ва вице-Канцлерни тайинлаш ҳуқуқи бор. Бироқ, аслида, маълум бир вазирликни ким бошқариши ҳокимият тепасига келган партиялардан иборат коалиция музокаралари натижаларига кўра ҳал қилинади. Агар иттифокдаги ҳукумат парчаланса, Канцлер тўрт йиллик муддат тугашидан олдин ўз лавозимидан махрум бўлиши мумкин. Чунки Бундестаг уни вазифасидан четлатиш учун исталган вақтда овоз бериш ҳуқуқига эга. Бироқ, бундай вазият юзага келган ҳолларда, парламент бир вақтнинг ўзида "конструктив ишончсизлик вотуми"деб номланувчи жараён орқали унинг ўрнини эгаллаб турадиган одамни аниқлашига тўғри келади. Шунда ҳукумат бошқарувсиз қолишининг олди олинади.

БУНДЕСРАТ ТАЪСИР ДОИРАСИ

Бундесрат федерал даражадаги идора бўлиб, Германиядаги 16 та Ер ҳукуматлари манфаатларини ҳимоя қилади. Аҳолиси кўп бўлган Ерлар Бундесратда аҳолиси кам бўлганларга қараганда кучлироқ позицияга эга.

Федерал даражада муҳолифатдаги ёки умуман Бунтестагдан жой олмаган партиялар Ер ҳукуматларидаги иштироклари орқали федерал сиёсатга таъсир кўрсата олади. Гарчанд Германия Конституциясига биноан мамлакатда бир палатали парламент фаолият юритса-да, Бундесрат одатда (норасмий равишда) парламентнинг юқори палатаси ролини бажаради. Боиси, кўпгина федерал қонунлар ва қарорлар Бундесрат маъқуллашини талаб қилади.

ФЕДЕРАЛ КОНСТИТУЦИЯВИЙ СУД АСОСИЙ ҚОНУНГА РИОЯ ЭТИЛИШНИ НАЗОРАТ ҚИЛАДИ

Карлсруэдаги жамоатчилик орасида катта обрўга эга бўлган Федерал Конституциявий суд катта таъсирга эга. У "асосий Қонуннинг қўриқчиси" ҳисобланади. Конституциявий органлар ўртасидаги юрисдикцияга боғлиқ низолат тўғрисида қарор қабул қилиш билан бир қаторда қонунларни таҳлил қилиб, Бош қонунга мос келмайдиган жиҳатларини белгилаб бериши мумкин. Германиянинг истаган фуқароси, агар баъзи қонунлар унинг асосий ҳуқуқларини бузади, деб ҳисобласа, Конституциявий судга мурожаат қилиш ҳуқуқига эга.

МУДДАТИДАН ОЛДИН САЙЛОВЛАР ВА СЎРОВЛАР

Аслида сайлов 2025 йилнинг куз фаслида ўтиши керак эди. Бироқ маълум бир сабабларга кўра, Германия Бундестагига навбатдан ташқари сайловлар жорий йилнинг 23 февралда бўлиб ўтади.

Жамоатчилик фикрини ўрганиш бўйича сўнгги сўровлар натижаларига қараганда, Социал-демократик партия, Яшиллар ва Озод демократик партиядан иборат ҳукумат тепасида бўлган блокнинг обрўси ҳамон паст бўлиб турибди.

Германия христиан демократик Иттифоқи ва Бавариядаги христиан ижтимоий Иттифоқи яъни, Марказий ўнг сиёсий партиялар блоки CDU/CSU эса аксинча, сайловчиларнинг ҳурмати-ни қозонишда давом этмоқда. Социал-демократлар ва “Яшиллар” учун 15 фоиз, CDU/CSU учун эса 30 фоиздан зиёд сайловчи овоз бериш ниятида эканини билдирган. Аҳоли шунингдек, муҳолифатдаги иккинчи йирик сиёсий куч Германия учун Альтернатива

ўта ўнг партиясини қўллаб-қувватламоқда. Партия етакчиси Алис Вайдель мамлакат Канцлери лавозими-га ҳам даъвогарлик қилмоқда. Бироқ, асосий партиялар ултра ўнглар билан иттифоқчилик қилиш ниятида эмаслигини билдирган.

ПАРТИЯЛАР НИМАЛАРНИ ТАКЛИФ ҚИЛМОҚДА?

Навбатдаги ҳукуматда иштирок этиш имкониятига эга барча партиялар инқирозни енгиб ўтишга ва иқтисодиётни тургунлиқдан олиб чиқишга ваъда бермоқда. Лекин турли хил усуллар таклиф этилмоқда.

Фридрих Мерц бошчилигидаги Германия христиан демократик Иттифоқи ва Бавариядаги христиан ижтимоий Иттифоқи, яъни, Марказий ўнг сиёсий партиялар - CDU/CSU блоки йиллик иқтисодий ўсиш кўрсаткичларини давлат қарзларисиз 2 фоизга чиқаришни, ўрта қатлам мавқеини мустаҳкамлаш учун даромад солиғи максимал ставкасининг пастки чегарасини 67 дан 80 минг еврогача ошириш, шунингдек, "яшил энергия" учун субсидияларни қисқартириш ва атом электр станциялари қурилишини қайта тиклашни илгари сурмоқда.

Амалдаги Канцлер Олаф Шольц етакчилигидаги партия социал-демократлар ташқи кредитлар ҳисобидан молиялаштирила-диган "Германия жамғармаси" ни ташкил этиш орқали иқтисодий ўсишни тезлаштиришни таклиф қилмоқда. Иккала партия вакиллари ҳам Украинага ҳарбий ёрдамни давом эттириш тарафдори.

Германия учун Альтернатива ўта ўнг партияси анъанавий оилавий қадриятлар тарафдори бўлиб, ноқонуний миграцияга қарши курашиш бўйича қатъий чоралар, шу жумладан, қочқинларни ўз мамлакатларига қайтариб юбориш зарурлиги каби ташаббуслар билан чиққан. Партия Украинага ҳарбий ёрдам беришга қарши бўлиб, Москва билан муноқотни тиклаш зарур деб ҳисоблайди.

"Яшиллар" инвестиция фондини яратиш учун давлат қарзини оширишни ёқламоқда. Маблағлар иқтисодиётни модернизация қилиш ва углерод чиқиндиларини камайтириш, шу билан бирга электр энергияси нархини пасайтириш учун ишлатилиши керак, деган ғояни илгари суряпти. Шунингдек, ижара нархлари устидан назоратни кучайтириш, миграция инқирозини бартараф этиш учун ечимларни ишлаб чиқувчи экспертлар гуруҳини тузишни режалаштирмоқда.

Хориж оммавий ахборот воситаларининг хабар тарқатишича, ҳеч бир партия мутлақ кўпчилик овозини ололмайди. Бироқ, Марказий ўнг сиёсий партиялар блоки - CDU/CSU эҳтимол Яшиллар ёки социал-демократлар билан коалицияни бошқариш учун барча имкониятларга эга. Таҳлилчиларнинг фикрича, муддати-дан олдинги сайловлар ўтгач, барқарор ҳукумат кабинетини шакллантириш бўйича узоқ ва қийин музокаралар бошланади.

Хуришдабону НАЗАРОВА, “Ўзбекистон овози” мухбири.

ХОРИЖ ХАБАРЛАРИ

КАНАДА ВА МЕКСИКА ЖАВОБ ЧОРАЛАРИНИ КЎРАДИ

Канада ва Мексика АҚШ Президентининг асосий ҳамкорларига нисбатан божхона тўловлари кескин оширилиши ҳақидаги баёнотидан сўнг жавоб чоралари пакети тайёрланаётганини маълум қилди.

Канада Американинг 36 штати учун энг йирик экспорт бозори, Мексика эса Штатларнинг йирик савдо шериги ҳисобланади. Бош вазир Жастин Трюдо мамлакат фуқароларини харид қилишда "Канада товарларини танлашга" чақирди. Бир нечта провинциялар раҳбарлари эса Америка брендларини дўконлар жавонидан бутунлай олиб ташлашни эълон қилишди.

Расмий маълумотларга қараганда, Канада ва Мексика Шимолий Америкадаги учта мамлакатнинг интеграциялашган иқтисодиётига жиддий зарба бериши мумкин бўлган тақиқловчи импорт тарифларига биргаликда қарши курашишга келишиб олган.

ХЮСТОНДАН УЧГАН САМОЛЁТДА ЁНҒИН ЧИҚДИ

Fox 26 телеканали хабар беришича, United Airlines самолёти Хюстон аэропортида учишга ҳозирланаётган вақтида ёниб кетган. Airbus A319 Нью-Йоркка парвоз қилиши лозим эди. Экипаж аъзолари йўловчилардан хотиржам бўлиш ва ўз жойларида қолишни сўраши билан бир қаторда одамларни фавқулодда нарвонлар ёрдамида эвакуация қилган. Фуқаро авиацияси федерал агентлиги парвоз "двигателдаги муаммолар" туфайли тўхтатилганини билдирган. Мазкур ҳолат юзасидан тергов олиб борилмоқда. Бу АҚШда бир ҳафта ичида содир бўлган учинчи авиация ҳодисасидир. 30 январь куни Bombardier CRJ700 самолёти ҳарбий вертолёт билан тўқнашиб, Вашингтондаги Рональд Рейган аэропорти яқинидаги дарёга қулаганди. Лайнернинг 64 йўловчиси ва экипаж аъзолари, шунингдек, вертолёт бортидаги уч киши ҳалок бўлган эди.

ЗИЛЗИЛА ЭҲТИМОЛИ ТУФАЙЛИ МАКТАБЛАР ЁПИЛДИ

Грециянинг машхур ороли яқинида доимий сейсмик фаоллик қайд этилмоқда. Мутахассислар кучли зилзила рўй бериши эҳтимоли борлигини айтгач, ҳудуддаги қатор мактаблар ёпилди. Сейсмик фаоллик Ёгей денгизида Санторини ва Аморгос ороллари ўртасида кузати-лмоқда. Афина Миллий расадхонасининг Геодинамика институти маълумотларига кўра, 4,1 - 4,5 магнитудали ер ости тебранишлари рўй бермоқда. Зилзила маркази Санторини шаҳридан 36 км шимоли-шарқда, 2 км чуқурликда жойлашган. Мутахассисларнинг таъкидлашича, зилзилалар вулқонлар отилишини юзага келтирмайди. Бироқ, доимий фаоллик кучлироқ силкинишларга сабаб бўлиши мумкин.

ЙИРИК АВТО ИШЛАБ ЧИҚАРУВЧИЛАРНИНГ САВДО ҲАЖМИ ПАСАЙГАН

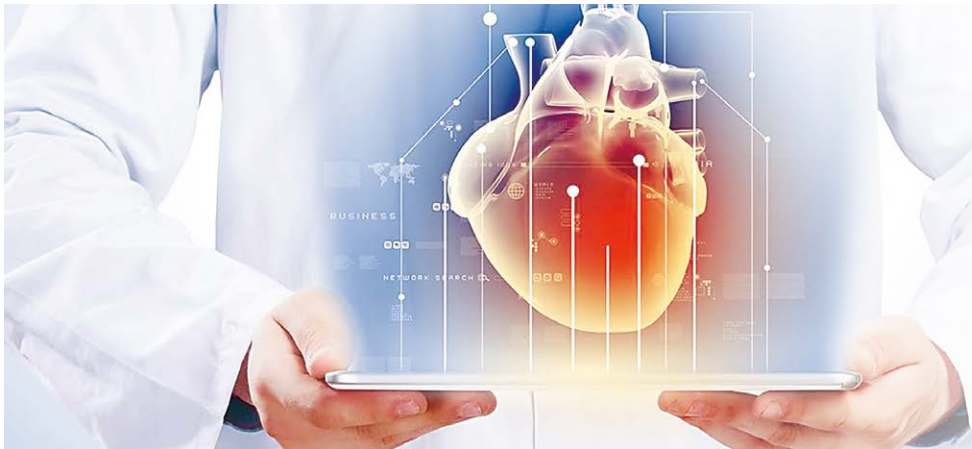

Toyota Motor автомобиль сотиш бўйича қаторасига бешинчи мартаба дунёда етакчилигини сақлаб қолди. Гарчанд 2024 йилда компаниянинг савдоси 3,7 фоизга камайган бўлса-да, 10 миллион 821 минг 480 та транспорт воситасини сотган. Бу эса Германиянинг Volkswagen концернини яна бир бор ортда қолдириш имконини берди. Немис компаниясининг 2024 йилда 9,02 миллионга яқин автомобили харид қилинган. Бироқ, ундан аввалги йил билан таққослаганда сотув ҳажми 2,3 фоизга қисқарган. Корейнинг Hyundai Motor корпорацияси эса савдо ҳажми 1 фоизга камайганига қарамай, 7,23 миллион автомобили харидорларга етказиб бериб, жаҳон рейтингининг учинчи поғонасидан жой олди.

СЎЗ – МУШТАРИЙЛАРГА!

МУТОЛАА ИНСОННИ РИВОЖЛАНТИРАДИ

Мутолаани севган одам учун газета ўқиш маънавий озуқа саналади. Китоб инсонга қанчалар қадрдон дўст бўлса, газета ҳам шу қадар яқин ҳамроҳдир. Мен “Ўзбекистон овози” газетасининг ҳар бир сонини кутиб ўтираман, десам ишонмаслигингиз мумкин. Лекин техника ва технологиялар ривожланиб бораётганига қарамай, газета ўқиш илмини ошириш истагида бўлган инсонларнинг ҳар кунлик одатидир. Унда мамлакат ижтимоий-сиёсий ҳаётига доир янгилиklar, қабул қилинаётган қонун ва қарорлар, бўлажак ўзгаришлар ҳақида маълумотлар, таҳлилий мақолалар бериб борилади – дейди газетамизнинг узоқ йиллик обуначиси Азиз Ибрагимов.

Ибрагимов Азиз Юлдашевич, тиббиёт фанлари доктори, профессор.

«Ўзбекистон Республикаси соғлиқни сақлаш аълочиси».

«Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган соғлиқни сақлаш ходими».

«Эл-юрт ҳурмати» ордени соҳиби.

Обуначимиз тажрибали кардиолог. Бугунги кунда Тиббиёт ходимларининг касбий малакасини ривожлантириш маркази “Ички касалиklar” кафедраси мудир вазифасида ишламоқда. Узоқ йиллик самарали фаолияти давомида кўплаб инсонларнинг ҳаётини сақлаб қолиш, соғлигини мустаҳкамлашда ҳисса қўшган. Ўз билимлари, кўп йиллик тажрибаларини шогирдларига ҳам астойдил улашиб келмоқда. Илм йўлини танлаган обуначимизга қатор саволлар билан мурожаат қилдик.

— **Шифокор бўлишга, айнан кардиология соҳасини танлашга нима туртки бўлган?**

— Болаликдан шифокорлик касбига қизиқишим бор эди. Яқинларимнинг хасталангани ёки атрофдагиларнинг ўзини ёмон ҳис қилаётганини кўрсам дарров уларга ёрдам қилгим келарди. Эҳтимол, яқин қариндошларим шифокор бўлганлиги сабабли, соҳага эътиборим кучайиб, қизиқишим ва интилишим ошиб боргандир. Мактабни олтин медаль билан тугатдим. Ўша йилиёқ Тошкент Давлат тиббиёт институтига ўқишга кирдим. 3-курсдан амалиётлар бошланди. Амалий тажрибани орттириш мақсадида ўқишдан ажралмаган ҳолда дам олиш кунлари ва тунги навбатчиликка 15-шаҳар клиник шифохонасига тезкор кардиология ва жонлаштириш бўлимига ўрта тиббиёт ходими (мед. брат) сифатида ишга жойлашдим. Бу бўлимларда асосан юрак хасталиги билан оғриган беморлар даволанарди. Уларнинг кўпчилиги оғир ва ўта оғир аҳволда тез тиббий ёрдам орқали олиб келинарди. Шу жараёнда ўз ишининг усталари бўлган шифокорлар ва ҳамширалардан тез тиббий ёрдам кўрсатиш сирларини ўргандим. Кейинчалик ўқишни битирганимдан сўнг юқорида айтилган бўлимларда кардиолог шифокор бўлиб фаолиятини давом этирдим. Ўша даврда

врачлар малакасини ошириш институтининг кардиология кафедрасини профессор Карим Юлдашевич Юлдашев бошқарарди. Уларга шогирд бўлдим. Шунингдек, билимдон, жонқуяр ва инсонпарвар доцент ва ўқитувчиларимиз Абдували Ирмухаммедов, Иннур Шайхов, Маъсуда Султанхўжаева, Махдия Максумова ва Эргаш Қурбоновлар ҳам менга устозлик қилишди ва улардан кўп нарсаларни ўргандим.

— **Қачон шифокорлик касбини танлаганингиздан мағрурлангансиз?**

— Ўзбекистон Мустақилликка эришгач, 1991 йили Ўзбекистондан икки ярим мингга яқин ватандошимиз ҳаж сафарига борди. Шунда мен шифокор сифатида гуруҳга раҳбарлик қилдим ва барча зиёратчиларнинг соғлиғидан бохабар бўлиб турдим. Ҳаммага маълумки, Саудия Арабистонининг иқлими бизникидан тубдан фарқ қилади. Ҳаж билан боғлиқ тажриба камлиги туфайли ҳамюртларимиз сафарга алоқадор қийинчиликларга тайёр эмас эди. Натижада кўпчиликнинг соғлиғи ёмонлашарди. Ўшанда қўлимиздан келганча, бетоб беморларга тиббий ёрдам кўрсатдик. Уларнинг аҳволи яхшилангач, зиёрат амалларини хурсандчилик билан адо этиб қайтишганини кўрганимда дилдан қувонар эдим.

Яна бир ҳолатни эслашни лозим топдим. 1984-1989 йилларда мен Москва шаҳридаги Бутуниттифоқ кардиология марказида клиник ординатура ва аспирантурада ўқиганман. Ўша вақтда Тошкентдан Москвага самолётда учаяётганимизда кутилмаганда бир йўловчининг тоби қочди ва шифокор қидириб қолишди. Беморга биринчи тиббий ёрдамини кўрсатдим. Аммо у 4 соатлик парвозга бардош бера олмасди. Унда юрак ишимик касаллигининг асорати ўткир миокард инфаркти ривожлангани ва шок ҳолатидалигини англадим. Унга зудлик билан малакали тиббий стационар ёрдами зарур эди. Ўшанда шу инсоннинг ҳаётини сақлаб қолиш учун экипаж раҳбари билан фикрлашиб, самолётни Қозоғистондаги ҳарбий аэродромга қўндиришга қарор қилдик ва беморни тез ёрдам-«03» хизмати ходимларига топшириб, қайта учиб кетдик. Бу ҳам қалбимни ёриштирган воқеалардан

бири сифатида ёдимда қолган. Авваламбор, такдирда битилган албатта, лекин кимнингдир умри узайиши, саломатлиги тикланиши ёки мустаҳкамланишига ҳисса қўшиш, унга сабабчи бўлиш, бу жуда бир бошқача туйғу. Сўз билан таърифлаб бера олмасам керак.

— **Азиз Юлдашевич, сиз айна дамда халқ депутатлари Тошкент шаҳар Кенгаши депутати ҳамсиз. Депутат сифатидаги фаолиятингиз асосий касбингизга ҳалақит қилмайдими? Бир-бирини қандай уйғунлаштирасиз?**

— Халқ депутати сифатида 15 йилдан буён хизмат қилиб келаяпман. Одамлар қачон хурсанд бўлади? Биринчи навбатда соғ-саломат юрса. Депутат сифатида ҳам асосан ўзимнинг йўналишимдан келиб чиққан ҳолда инсонларга ёрдам кўрсатганман, бизнинг соҳамиз билан боғлиқ турли масалалар ечимида кўмаклашганман. Масалан, ногиронлиги бўлган шахслар, ногирон фарзандларни тарбиялаётган оилалар ёки ёлғиз қолган қариялар бор. Улар янги чиққан қонун-қоидалар, имтиёзлардан беҳабар бўлиши ёки ўз ҳуқуқларини яхши билмаслиги мумкин. Мана шундай ҳолатларда мен зиёли инсон, соҳа мутахассиси сифатида маслаҳатлар бераман, йўл-йўриқ кўрсатаман. Ҳомийлар топишда ёрдамлашган вазиятлар ҳам бўлади. Умуман олганда, депутатлигим ўзим танлаган асосий касбимни янада тўлдиради.

— **Тиббиёт соҳадаги ислохотлардан кўнглингиз тўлаптимми?**

— Ростини айтсам, бизнинг соҳамизда жуда кўп ишлар амалга ошириляпти. Тиббиётда анча илдамлади. Тўғри, баъзи хал қилиниши лозим бўлган масалалар, камчиликлар ҳам бордир. Бирок, эришган ютуқларимиз кўп, деб ишонч билан айта оламан. Айниқса, аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш, касалликни эрта аниқлаш ва даволашда муҳим ҳисобланган тиббиётнинг бирламчи бўғинини такомиллаштириш борасида самарали ишлар йўлга қўйилди. Соҳадаги ислохотлар биринчи навбатда олис ҳудудларда истиқомат қилувчи аҳолининг талаб ва эҳтиёжларини чуқур ўрганган ҳолда босқичма-босқич жорий этилаётгани ҳам халқимиз саломатлигини сақлаш, эртанги кунига бўлган ишончини оширишга кўмаклашмоқда.

Янги тахрирдаги Конституциямизнинг 48-моддасида: ҳар қим соғлиғини сақлаш ва малакали тиббий хизматдан фойдаланиш ҳуқуқига эга эканлиги мустаҳкамланган. Чиндан ҳам Бош Қомусимиздаги мазкур норма ҳаётимизга изчил жорий этиб келинаётгани соғлиқни сақлаш соҳасидаги ислохотларда ўз ифодасини топмоқда. Бирламчи бўғинни ривожлантиришдан ташқари, нозик ва мураккаб жарроҳлик амалиётлари ўзимизда, ҳаттоки, юртимизнинг энг чекка ҳудудларида ҳам муваффақиятли ўтказилмоқда. Масалан, кардиология йўналишида янги усулларнинг ўзлаштирилиши ишемик касалликлар билан самарали курашишда қўл келяпти. Янги технологиялар ёрдамида юракдаги тож қон томирлари ҳолатини аниқлаш, тўғри баҳолаш имконига эга бўляпмиз. Унинг натижаларига биноан юрак-қон томир касалликларини даволашнинг замонавий усуллари бўлган “стентлаш” ва “шунтлаш” операциялари ўтказилмоқда. Яъни, юрак қон томирларини кенгайтириш ёки юрак

қон томирларини қўшимча қон томирлари ёрдамида янгилаш йўлга қўйилди. Бу ютуқларимиз инсонларнинг соғлиғи, ҳаёт сифати яхшиланиши, умрини узайтиришга ҳисса қўшяпти. Халқимиз илгаригидек, қарз олиб, пул тўплаб, олис юртларга турли операцияларни ўтказиш учун йўл олиш ташвишидан қутулди.

— **Тараққиёт даврида яшаяпмиз. Турли гаджетларсиз ҳаётимизни тасаввур қилиб бўлмайди. Лекин сиз газета, китоб ўқишни қанда қилмас экансиз. Бунинг сабаби нима?**

— Мен суҳбатимиз аввалида ҳам айтдим. Газета ўқишнинг фойдаси ва аҳамиятини маънавияти бой инсонгина англай олади. Кўп ўқиган, ўрганган инсон ўқимаган ёки кам ўқийдиганлардан ҳар жиҳатдан ажралиб туради. Биринчидан, унинг қалбига ўқиш орқали кирган зиё доим ёниб туради, унга имконият эшиклари бирма-бир очилиб бораверади. Иккинчидан, тўғри, ҳозир деярли ҳар бир одамнинг қўлида телефон бор. Ҳар куни телефонга термулиб ўтириш оқибатида ҳозирги кунда жуда кўплаб фуқароларимизда кўриш қобилияти сусаяётгани учрамоқда. Интернет керак кераксиз маълумот, материал, хабарларга тўлиб кетган. Натижада инсонларнинг онгида ортиқча маълумотлар базаси тўпланган. Кўз нури кетишидан ташқари, мана шу ортиқча, кераксиз хабарлар, қисқа видеоларни кўриш орқали айниқса, аксарият ёшларнинг умри бесамар ўтаётганига ачинаман. Интернетдан, янги технологиядан унумли, ўз вақтида, ўрнида, керагида фойдаланиб ютуқларга эришаётган ёшларимиз ҳам борлигини тан оламан, албатта. Лекин ҳеч бери китоблар, журналлар ва газета ўрнини боса олмайди. Мутолаа қилмаса одам бир жойда қотиб қолади ва савияси тушиб бораверади. Шу билан бирга юртимизда олиб борилаётган ислохотлар, янгилиklar, чет мамлакатлардаги янгилиklarдан хабардор бўлиш учун албатта, газетани ўқиш лозим. Тиббиёт ходимларининг касбий малакасини ривожлантириш марказига келаётган ҳар бир шифокорга юқори савияда билим бериш учун замонавий дунё тиббиётидаги илм-фан янгилиklarини биринчи навбатда ўзимиз ўрганамиз. Бунинг учун адабиётлар, илмий нашрларни ҳам мунтазам ўқиб борамиз. Ҳар бир дарсга олдиндан, замон талабларига мос ҳолатда ва ҳозирги кундаги ўзгаришларнинг барчасини инobatга олган ҳолда пухта тайёрланамиз. Бу эса ўз устимизда мунтазам ишлаш, ҳар куни газета, китоблар ва тиббий адабиётларни ўқишимизни тақозо этади.

Хуршидабону НАЗАРОВА,
“Ўзбекистон овози” муҳбири.

ДИҚҚАТ, ТОПИЛМА!

300 ЙИЛЛИК НОЁБ КЎЗА

Қадим Сурхон воҳаси ўз санъати, маданияти билан дунёда машҳур. Минг йиллардан сўзлагувчи осори-атиқалар, ноёб топилмалар, ажойиб минора-ю обидалар қурраи-замин халқларини лол қолдирмоқда.

Денов туманидаги Саид Оталиқ мадрасаси ҳам ана шундай бебаҳо ёдгорликлардан бири ҳисобланади. Бетакрор мажмуа XVI асрда уста Мамат Бухорий раҳбарлигида барпо қилинган. Икки қаватли ин-

шоот рўпарасида ўтмишда кичикроқ мадраса (хонақоҳ) бўлган. Собиқ тоталитар тузум даврида у бузиб ташланади ва ўрнида ҳунармандчилик маркази фаолияти йўлга қўйилади. Утган асрнинг 20-йилларидан кейин эса “Бободеҳқон” бозорига асос солинган. Айни пайтда собиқ бозор ҳудудида кенг кўламли қурилиш-бунёдкорлик ишлари амалга оширилмоқда. Ана шу жараёнларда қурувчилар қадимий кўзага куч келишди.

— Ўзига хос янгилекдан

хурсандмиз, – дейди Денов тадбиркорлик ва педагогика институтининг тарих-фалсафа кафедраси мудир Дилором Якубова. – Дастлабки ўрганишларда кулолчилик буюми XVI-XVII асрларга оид эканлиги аниқланди. Бу – 280-300 йил, деганидир.

Кўзанинг юза қисмига араб имлосидаги сўзлар битилганини алоҳида таъкидламоқчиман. Унга яқин ўйма чизик тортилган. Баландлиги – 30, сирт айланаси (қорин қисми) қарийб 75 сан-

тиметр экан. Қабарик юзаси – 9 сантиметрни ташкил қилган бўлса, тагдон (таг қисми) 13 сантиметрдан ортиқ. Гардишига (оғиз қисми) бироз дарз кетган, балдоғи (ушлагич қисми) тушиб қолган. Ундан сув ташиш ёки суюқлик сақлашда фойдаланилган бўлиши мумкин. Бундай ноёб дурдоналарнинг топилаётгани Сурхондарё инсоният тамаддунида ўзига хос ўрин тутган заминлигидан далolat беради. Шу билан бир қаторда, маконнинг усти ҳам, ости ҳам ҳали кашф этилмаган сир-у синоатга бой эканлигининг ёрқин намунаси ҳамдир.

Абдумалик ҲАЙДАРОВ,
“Ўзбекистон овози” муҳбири.

MUASSIS:		O'zbekiston Ovozi		Bosh muharrir: Nazira MATYAKUBOVA		Gazeta O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida 0006-raqam bilan 2007-yil 11-yanvarda ro'yxatga olingan.	
		TAHRIR HAY'ATI:		MANZILIMIZ: 100029, Тошкент, Мустақиллик майдони 5/3		Navbatchi: Ravshan SHODIYEV	
Ulug'bek INOYATOV		Guliston ANNAQILICHEVA		Телефонлар: (71) 239-12-14		Г — 237. 1700 nusxada bosildi.	
Ulug'bek VAOFOYEV		Muslihiiddin MUHIDDINOV		Реклама бўлими: (91) 190-19-49. E-mail: uzbovozi@mail.ru		Nashr ko'rsatkichi — 220.	
Maqsuda VORISOVA		Toshtemir XUDOYQULOV		«Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosmaxonasida chop etildi.		t — Tijorat materiallari	
Qalandar ABDURAHMONOV				Korxona manzili: Buyuk Turon ko'chasi, 41-uy.		1 2 3 4 5 6	
				Gazeta ofset usulida, A-2 formatida bosildi. Hajmi — 4 bosma taboq.		Sotuvda kelishilgan narxda	
						Gazeta haftaning chorshanba kuni chiqadi. «O'zbekiston ovozi» materiallarini ko'chirib bosish faqat tahririyat ruxsati bilan amalga oshiriladi.	